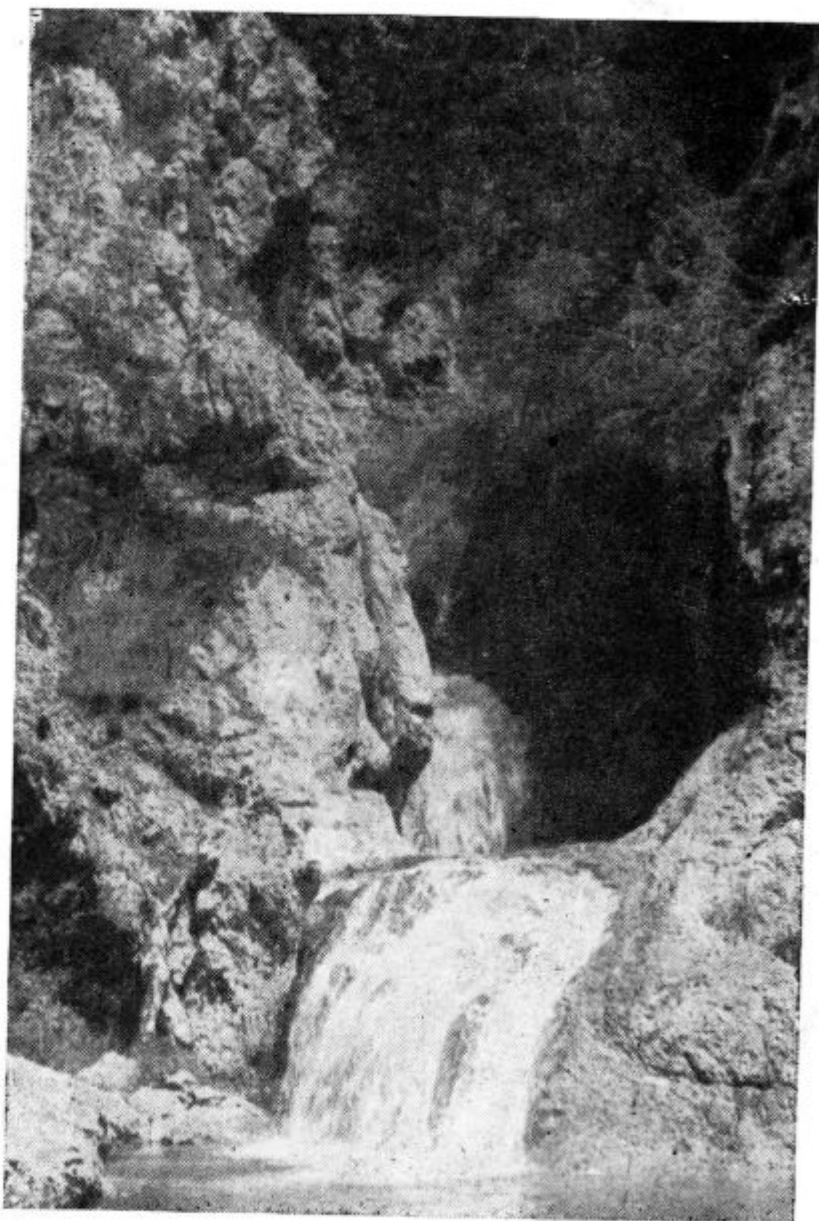

Idrijski razgledi

Divja lepota ob izviru Idrijce

Foto: Mestni muzej

Letnik XI.

številka 3

30. septembra 1966

Izdaja

Mestni muzej v Idriji

Uredniški odbor:

inž. Ivan Gantar, Anica Munda,
Jurič Bavdaž, Slavko Poljanšek,
Jože Čar, Milan Božič.

Odgovorni urednik

Srečko Logar.

Izhaja vsake tri mesece.

Celoletna naročnina Ndin 4,
za inozemstvo Ndin 6.

Naslov:

Idrijski razgledi,

Idrija,

poštni predal 11,

telefon 7 61 35,

tek. rač.

pri NB Idrija

št. 5202/603-119.

Telegrami

Muzej Idrija.

Tiska tiskarna

»Primorski tisk«

Koper.

Spomini na delovanje sanitetne postaje št. 1 za Slovensko primorje

Ko sem 8. februarja 1943 odšel v partizane, si nisem niti malo zamišljal, da bom skoraj ves čas te strašne narodnoosvobodilne borbe moral posvetiti našim največjim trpinom, to je ranjencem. Njim naj bodo posvečene te skromne vrstice.

Še doma na toplem sem velikokrat razmišljal o razmerah in življenju v partizanih, kamor sem se odpravljaj. Kako bo z menoj, če bom ranjen ali bolan? Vse to se mi je zdelo velika uganka.

Pa pogledjmo, kako so se dogodki odvijali in uganka reševala.

Kmalu po prihodu v taborišče Janka Premrla-Vojka na Brinovem griču pri Koševniku sem opazil, ko sem se malo razgledal in seznanil z novo tovarišijo, da so med nami tudi ranjenci, res samo lažji, vendar ranjenci, ki so najgorenkejši sad vsake vojne. Videl pa sem tudi, da jim posvečajo veliko skrb in nego. Razmišljal sem, da če jih bo še več, jih v četi ne bo mogoče držati.

Kot sem kasneje izvedel, so že takrat v štabu razmišljali, da bo potrebno poiskati primeren kraj in ljudi, kamor bi mogli namestiti tudi večje število ranjencev in jih varno zdraviti. V pomladanskih mesecih so predvidevali večje akcije in z njimi tudi ranjence. Vedeli so, da dosedanjega načina zdravljenja, ko so bili ranjenci razmeščeni po raznih družinah, dolgo ne bo mogoče obdržati.

Vojkovo taborišče na Brinovem griču je bilo nekako organizacijsko središče obo-roženega odpora na Primorskem. Bilo je dobro urejeno, v njem je 22. februarja 1943 umrl zaradi ran v trebuhu narodni heroj Janko Premrl-Vojko. Smrtno ranjen je bil pri napadu na laško kolono 16. februarja v Strugu, nad Belo in Idrijo.

To taborišče je bilo tudi zbirališče neoboroženih novincev, ki so od tu odhajali na Dolenjsko v brigade.

Nenadni napad Italijanov na taborišče na pustno nedeljo 7. marca 1943 je bila nekakšna prelomnica za Vojkovo četo in sploh za partizanstvo na tem območju. Taborišče je izdal domačin, ki je prejel še isti dan zaslužen plačilo. Taborišče so nato Lahi zažgali.

Pri napadu smo imeli dva huje in enega laže ranjenega. Franc Oblak-Drežče je bil ranjen v prsi, Matjaž — priimka ne vem — je bil ranjen v glavo, eden je bil laže ranjen v stegno.

Četa se je z ranjenci umaknila v Belo k Majniku. Sedaj je bilo nujno vsaj za silo najti primeren prostor za njihovo oskrbo. Za varnost in oskrbo naj bi poskrbela Pavle Majnik in Tone-Božič Žgavc, doma s Križne gore. Franc-Lado Bončina je predlagal, naj bi v pečevju na levem bregu Idrijce v Strugu našli primeren prostor. 8. marca so bili ranjenci v goščavi na hribčku nad Pavletom, laže ranjeni v stegno pa je odšel s skupino, ki se je po napadu še pred prihodom v Belo ločila od nas in odšla na Dolenjsko. V noči med 8. in 9. marcem so ostala dva ranjenca prenesli čez Idrijco v Čekovnik k Miklajču. Prenos je vodil Lado, za spremstvo in prenos so bili določeni Veljko, Franc Lampe, Franc-Rafko Rupnik, Šemrov, Viki Lampe in Ludvik Gnezda. Z njimi je bil tudi Albert Jakopič-Kajtimir, ki je vodil borbo ob napadu na Brinovem griču.

Po prihodu k Miklajču je gospodinja postregla, gospodar Tine pa je preskrbel primeren prostor; bila je to skalna votlina, ki so jo hitro primerno uredili za sprejem ranjencev. Le-ti so se tisti dan skrivali v Miklajčevi gmajni Trebežu. Naslednjo noč med 9. in 10. marcem so jih prenesli v votlino. Nekaj obvez in hrane so priskrbeli Miklajčevi, kuhali pa naj bi Zagrebenčevi; k njim naj bi hodili tudi prevezovat ranjence. Za oskrbo je bil določen Ludvik Gnezda. Za varnost in obveščanje naj bi skrbeli Miklajčevi, posebno hči Ivanka.

A naj se spomini spet povrnejo k Vojkovi četi. Zdaj nas je bilo že več skupaj, ker so nekaj dni pred pustno nedeljo in napadom na Brinov grič Lahi razbili taborišče v Idrškem za Gorami nad Idrijo. Četa se je pridružila Vojkovi na Brinovem griču in tu 7. marca doživela novo presenečenje. Ob napadu na taborišče je bila v njem tudi večja skupina neoboroženih novincev, namenjenih v brigade na Dolenjsko. Kakor sem že prej omenil, se je četa ob nenadnem napadu umikala skozi Klobučane v Belo. Tam se je en dan zadrževala v gostem bukovju, nato šla čez Idrijco v Korenovše nad Sinkovcem v Beli. Po mnenju štaba s Kajtimirom na čelu se je zdel kraj primeren za daljše in stalnejše taborjenje. Ko smo ravno pričeli z delom, je pobegnil domačin. Zaradi možnosti izdaje in hudega pritiska Lahov smo šli ponovno na pot čez Krekovše proti Mrzli rupi. Vodil nas je Filip Čibej iz Idrije, bivši gozdni čuvaj, ki je na pohodu v Beneško Slovenijo padel

v borbi na Kolovratu. Znova smo se utaborili nad Idrijskimi klavžami, približno tam, kjer so kasneje stale prve barake bolnice Pavla.

Kakor je vse kazalo, so Italijani sklenili zatreti za tisti čas še kar močno narodno-osvobodilno gibanje na Primorskem. Vrstili so se napadi za napadi. Devetega marca so napadli Črtovo četo na Opalah na Vojskem v bivših planinskih hlevih, 11. marca so napadli začasno nastanjene na Krekovšah. Zaradi tega je štab sklenil, da opustimo dose-danji način taborjenja z gradnjo barak in preidemo na šotorsko taborjenje in s tem na možnost hitrih premikov.

Kajtimir in novi komandir Vojkove čete Boris skličeta 17. marca zbor. Tu obrazložita trenutni položaj, pozoveta navzoče, da če ima kdo možnost na katerikoli način dobiti šotorsko krilo, naj to stori v prihodnjih dneh. Po zboru so se začele zbirati manjše skupine borcev, da si po možnosti oskrbijo naročeno.

Proti Idriji smo se napotili Franc Rupnik-Rafko, Viki Tratnik in jaz. Pridružila sta se nam še Lado in Zvonko z namenom, da pregledata, kako je kaj z ranjenci v Strugu. Zmenili smo se, da se dobimo naslednji večer pri Vončinovem čebelnjaku zraven Miklajča vrh Bele, a se je vse drugače zasukalo. Drugi dan popoldan dobimo po Gustlu Sovi obvestilo od Miklajča, naj ne gremo skozi Čekovnik, ker je tam polno Lahov.

Majhna skupina z ranjenci v Strugu je imela kar mir. Tudi preskrba s hrano je bila kar zadovoljiva, le zdravnika bi ranjenci nujno potrebovali, posebno Drejče. Ponoči 17. marca je umrl Matjaž. Komaj sedaj smo lahko ugotovili, da je bil ranjen vrh glave, toda krogla mu je lobanjo samo prebila in pod njo tudi ostala. Lahko je hodil, govoril ni nič, naredil pa vse, kar so mu rekli. Zvečer je zaspal, prebudil pa se ni več. Pokopali so ga v Kojnski dolini na starem kopišču pod veliko smreko.

Vreme smo imeli zelo lepo. Kot po navedi je Pavle 18. marca vstal in šel k Zagrebencu po hrano. Nobenih obvestil o kakšni nevarnosti ni bilo. Po zajtrku se je malo oddaljil od skrivališča ter zaslišal nenavaden šum in laško govorico s pozivi »avanti«. Hitro je stopil nazaj in obvestil Ludvika. Takoj so se umaknili. Ker niso mogli hrane vzeti s seboj, so jo uničili. Ludvik jim je pustil lepo v papir zavite ter na polico skrbno položene nič kaj lepo dišeče »kolače«. Če so jih Lahi vzeli s seboj, nam niso nikoli poročali.

Umikali so se navzgor proti Zagrebencu, potem pa na levo v smeri Miklajča. Pavletu je bil teren dobro znan. Kmalu ko so prišli na senožet in gmajno, so se znašli tik nad

Lahi. Ludvik meni, da jih je laški oficir videl, a se je naredil, da nič ne vidi — ni jih hotel videti. Šele tedaj so spoznali, da je splošen »rastrellamento«, to je sistematično pregledovanje terena. Vsa gmajna je bila polna vojaščine.

Drejče se je s skrajnimi močmi in s pomočjo tovarišev vlekel naprej. Prestreljene prsi mu niso dale sape za dihanje. Izhoda ni videl, zato se je hotel sam pokončati in si skrajšati muke. S silo so mu odvzeli pištolo, da si ne bi bil kaj naredil. Da bi pregnali, kar je bilo živega, so Lahi požigali tudi gozdove. Skupina se je premikala previdno pod Miklajčem proti Hlevišam. »Stisnili smo se v šop mladih smrekic,« pripoveduje Pavle, »ki so bile kakor otok sredi senožeti. Bile pa so tudi za požar nedosegljive. Videli smo, da so Lahi napravili več obkoljevalnih obročev, da bi jim nič ne ušlo. V mladem smrečju smo bili dobro maskirani in skriti, bili pa smo popolnoma tihi ter čakali nadaljnji razplet dogodkov in odrešilno noč.«

Zvečer so se splazili k Miklajču. Dali so jim kruha in opisali položaj. Po Ludvikovem nasvetu so se umikali proti Idriji, da bi dobili zvezo z menoj, ker so Miklajčevi tudi mene obvestili, naj zaradi varnosti ostanem še doma. Pa tudi teren da dobro poznam.

Ranjenci so se pod Pavletovim vodstvom in, kot jim je Ludvik orisal pot, umikali vsi izčrpani proti Idriji. Določili so tudi kraj, kjer naj bi se sestali. Ludvik se je sam napotil na moj dom in mi orisal kritično situacijo. Takoj smo pripravili nekaj hrane in odej za prvo silo. Z ženo pa sva se dogovorila, naj bi stopila v stik s terenci v Idriji zaradi nadaljnje preskrbe s hrano in zdravniške pomoči.

Ranjence smo dobili skrite v goščavi za Gladkimi skalami. Stisnili smo si roke. Bili so videti zelo utrujeni in izčrpani. Ne bom pozabil Drejčeta, ki mi je stisnil roko, kot bi hotel reči: »Zaupamo ti.« Med ranjenci je bil tudi Tone Kunc, doma z Gor nad Idrijo. Ranjen je bil v hrbtenico, toda kost je bila le rahlo odrgnjena, nevarno pa ni bilo.

S tem trenutkom sem prevzel oskrbo ranjencev, ki sem jo v raznih oblikah opravljal vse do konca vojne.

Po kratkem posvetu smo se premaknili še bližje k Idriji. Drejče je malo nezaupno pripomnil. »Videti je, da bi bili najbolj varni v Idriji.«

Pod malo vzpetino med Rupo in Globokimi rupami smo si izbrali mlado smrekovo goščavo. Ves čas po borbi na Brinovem griču smo imeli lepo vreme. Tudi ta dan je bil lep in sončen. To leto je bila pomlad zelo zgodnja, suha in topla. Tako je prenočevanje na prostem brez šotorov še kar šlo. Tudi nara-va nam je bila naklonjena.

Ko so se ranjenci za silo okrepčali, smo jim pripravili udobno ležišče, nastlano s suhim listjem in odejami. Drejčeta sta napor in živčna napetost prejšnjega dne do kraja izčrpala.

Laška letala so ves dan krožila nad gozdovi okoli Idrije, tako smo vedeli, da pregled terena še ni končan. Zaradi neposredne bližine Idrije se mi je zdelo, da smo kar na varnem. Od mojega doma smo bili oddaljeni le četrte ure, od karabinjerske postaje pa dvajset minut. Vseeno pa sva se z Ludvikom večkrat napotila na opazovanje.

Zvečer sva šla na naš dom po toplo hrano in da vidiva, kaj je žena izvedela o varnosti in o nadaljnji naši preskrbi. Nabrala sva tudi nekaj odej za nas in predvsem za ranjence. O varnosti in oskrbi so bili odgovori terencev zadovoljivi.

Naslednji dnevi so potekali kar mirno. Vreme je bilo še vedno lepo. To je bila naša sreča. Imeli smo samo eno šotorsko krilo. S hrano smo bili dobro oskrbovani. Zjutraj in zvečer sva z Ludvikom hodila iskat k nam toplo hrano, kosila pa so bila mrzla, prinašala nam jih je žena iz Idrije. Kuhala nam je znana terenska aktivistka Minka Lipušček, žena v Španiji padlega španskega borca.

Vsako jutro me je Rafko vprašal: »Feliks, ali je gvišno?« Zatrdil sem mu, da je. Meni se je zdela ta izjava negotova. Videti pa je bilo, da so mi kar zaupali in bili pomirjeni. Držali smo strogo tišino, če smo se oddaljevali čez dan od taborišča, smo hodili le zaradi izvidništva.

Vse bi še kar šlo, samo ranjenci, posebno Drejče, bi bili nujno potrebovali zdravniške pomoči. Že po nekaj dneh se je žena obrnila na zdravnika dr. Hribernika. Z naveti in zdravili nam je bil voljan pomagati, v taborišče pa si ni upal. Rekel je, da bi bilo Drejčetu nujno potrebno izsesati iz pljuč kri, ki mu je zastajala tam zaradi rane. Mislili smo tudi, da bi prišel Drejče na naš dom, kamor bi bil prišel tudi dr. Hribernik, kakor da bi koga od domačih zdravil. Pa si nismo upali, ker sta bili vojaščina in policija silno budni; s tem bi dobili za nami sled. V tem primeru bi morali zopet na pot, kar pa ni bilo nič kaj pripravno. Prostor bi se že dobil, samo možnost oskrbe bi bila težja. Vasi in naselja so imeli še bolj pod nadzorstvom.

Po vseh teh premislekih smo se odločili, da gresta Rafko in Zvonko poiskati dr. Aleksandra Gala-Petra, ki ga je poslal glavni štab NOV in POJ na Primorsko, da organizira pri nas sanitetno službo.

Na Primorsko je prišel dr. Peter 3. marca 1943, na Brinov grič pa 4. marca, kjer sem ga tudi prvič videl. Patrulja je odšla na pot 23. marca. Dr. Petra je dobila v Nadrtu pri Lomeh zraven Črnega vrha. K nam je prišel

27. marca v spremstvu Rafka, Veljka in Vikija Lampeta. Zvonko je ostal v brigadi. Vedno se je hudoval čez naše bregove. Večkrat je rekel, da po vojni tudi čez krtino več ne stopi — in res ni. Ob pohodu v Benečijo je padel. Krije ga lepa, še danes zaslužjena Slovenska Benečija.

Dr. Peter je pregledal ranjence in pomagal, kar je mogel. Pa kaj, ko ni imel nobenih pripomočkov za uspešno zdravniško pomoč. Povprašal nas je, kako to, da smo zašli tako blizu mesta in kakšna je sedaj situacija. Bil je redkobeseden, resen, a prijazen. Malo vstran je po turško sedel, vlekel svojo pipico, prigrizoval vipavske fige, pa malo postrani nas je opazoval. V naše upravljanje bodisi glede varnosti kot glede prehrane se ni vtiikal. Samo enkrat je vprašal, kdo je vodja. Spogledali smo se in odgovorili, da menda vsi in nobeden, da nas je naključje spravilo skupaj, da je tako vse le prehodnega značaja. Rekel nam je, da mora eden vendarle odgovarjati. Ranjenci so resna zadeva. No, pa da bomo že uredili!

Enkrat je šel z mano na moj dom; malce blizu Lahov se mu je zdelo, drugače pa je bil menda z okolico kar zadovoljen. Prosil je ženo, če bi mu od dr. Hribernika prinesla strokovne knjige. Dr. Hribernik mu je rade volje ustregel.

Ko smo prišli iz Struga v ta kraj, sem si mislil, da ostanemo tu samo začasno, dokler se razmere spet ne uredijo. Mislil sem, da mi je skrb za taborišče samo začasna. Naprtili so mi jo, da še sam nisem vedel kdaj. Dr. Peter pa je le molčal in ni hotel dati nobene izjave.

Pri nas je ostal teden dni. Proti koncu obiska je poklical malo vstran Ludvika, Vikija in mene. V kratkih besedah je obrazložil naše bodoče delo, z opozorilom, naj ostanemo pri ranjencih, obdržimo sedanje taborišče, ga po možnosti izboljšujemo in po svojem preudarku premeščamo. Posebno pa je opozarjal na rešitev ranjencev, če bi pretila nevarnost. Mene je določil za vodjo, Ludvika za varnost in kurirsko službo ter spremstvo ranjencem, Vikija pa za bolniško oskrbo in za kuharja, z nasmeškom — »če bomo kaj imeli«. Poudaril je potrebo po medsebojni slogi, pomoči, predvsem pa previdnosti in strogi konspiraciji. Podal je še vsem roko, zaželel nam srečo in hitro odšel.

Tako je bila ustanovljena »Sanitetna postaja št. 1 za Slovensko Primorje«, ki je dejansko začela delovati že v Strugu 9. marca, stalno bivališče pa dobila 18. marca v Visokem vrhu za Gladkimi skalami nad Idrijo.

Javka za ranjence je bila določena pri nas in pri Ipavcu v Beli.

Za nalogo, ki mi jo je naprtil dr. Peter, nisem bil nič kaj navdušen. Pa tudi sposob-

nega se nisem čutil za to delo. Mislil sem si, kako bomo mi oskrbovali ranjence — jaz kmet, Ludvik šofer, Viki pa čevljar! Zdaj pa prevzemi ranjence in jih ozdravi! Ne vem, na kaj je dr. Peter mislil, ko nas je izbral. Mogoče je računal na Vikija, češ, čevljar je, bo že zašil luknjo, saj zna šivati. Spodbujal pa me je Drejče. »Feliks, le prevzemi, saj bo šlo.« In tako je bila usoda moje vojaške kariere zapečatená.

Z dr. Petrom sta odšla nazaj v četo tudi Pavle in Božič. Patrulja, ki je prišla z dr. Petrom, pa se je vrnila že poprej.

Ko smo ostali sami, mi je bilo skoraj malo tesno.

Skupinica 5 mož, 3 zdravi, 2 ranjenca, malo drugače kakor prepuščeni samemu sebi, bodisi glede varnosti ali preskrbe. Vedel sem, da se bodo partizanske enote za nedoločen čas premaknile na druge predele Primorske, zato na njihovo pomoč bodisi v tej ali oni obliki nisem mogel računati. Tudi na terence se nisem mogel preveč zanašati, da ne bi odpovedala obveščevalna služba in preskrba, bodisi zaradi poostrene laške kontrole ali iz kakih drugih razlogov. Kaj bo, če me varnostni razlogi prisilijo pretrgati zvezo z domom, na katero sem najbolj računal, pa tudi materialne pomoči nisem podcenjeval.

Vse polno neznank se mi je prepletalo po mislih. Bil sem še mlad partizan, brez vojaških izkušenj, tovariša pa ravno tako.

Po vsem tem položaj ni bil nič kaj zavdljiv.

Trenutna materialna sredstva so bila. Dr. Peter mi je izročil 500 lir, imeli smo 10 kg fižola, staro šotorsko krilo iz avstrijskih časov — moj oče ga je bil prinesel s soške fronte — pa nekaj starih kočev in prešitih odej.

Potrebno je bilo misliti na premik. Bili smo le malo preblizu, sem so prihajali ljudje nabirat suhljad. Če bi nas kdo opazil, bi to utegnilo imeti hude posledice.

Vreme smo imeli še vedno lepo, a se je obetalo poslabšanje.

Za sedaj smo se premaknili v Rupe pod Visokim vrhom. Prostor je bil zelo primeren. Mala ravnica za košato jelko, obdana z izredno gostim mladim smrečjem. To taborišče smo imenovali »Pod krivo jelko«. Počasi smo si urejali bivališče. Terenci so nam prikrbeli nekaj šotorskih kril. Bil je skrajni čas, kajti vreme se je poslabšalo. Takoj po prihodu ranjencev je bilo za idrijske terence to nekaj posebnega, izrednega, kot presenečenje: ranjenci tik mesta. Zato so nas oskrbovali zelo dobro. Počasi pa se je to navdušenje poglobilo, žal tudi oskrba.

Prinašanje kuhane hrane od Lipuščka smo morali opustiti. Je bilo le preveč tvegano. Nekako v začetku aprila nam je zajtrk

in večerjo začela kuhati žena kar na domu, kosilo pa je bilo mrzlo. Z Ludvikom ali Vikijem sem jo zjutraj ali zvečer hodil domov iskat. Tudi kaj pijače, vina ali likerja so nam večkrat preskrbeli.

Preko terencev smo dobili 7. aprila obvestilo, da so v Koševniku 3 ranjenci. Iskat jih je šel Viki. Bili so skriti v neki kraški jami nad Strugom v bližini Ipavca v Beli. Zanje je skrbel Lado, hrano pa so jim nosili od Ipavca. Tu jih je zajela tudi hajka. Lahi so bili že pod votlino, da so jih lahko videli, a zaradi strmine so iskanje opustili. Bil je težak dostop, pa so se raje obrnili in odšli. Ranjenci so prišli k nam 14. aprila. Z njimi je bil tudi Lado, ki je začasno ostal pri nas.

Ranjenci so bili naslednji: Marjan Poljanšek iz Idrije — bil je do skrajnosti izčrpan, zapuščen, s prezeblimi in ranjenimi nogami. Pri napadu na Brinovem griču so ga presenetili in je moral bos teči po snegu. Star je bil še ne 15 let. Drugi je bil Lojze Močnik-Kendov izpod Jelenka nad Spodnjo Idrijo. Ročna bomba ga je ranila v hrbet. Padel je v zasedo na poti proti Krekovšam. Njegov tovariš pa je padel. Tretji, Cene Črnologar iz Čekovnika pa je imel pljučnico.

Proti koncu aprila se je kontrola nad gibanjem prebivalstva poostрила. Iz dneva v dan je bilo nevarnejše kuhati hrano na mojem domu. Vedeli smo, da bomo morali prej ali kasneje ta način preskrbe opustiti. Z Ludvikom sva že prej iskala primeren prostor, kjer bi bilo možno urediti kuhinjo. Zemljišče, kjer smo taborili, je kraški svet. Kmalu sva staknila primerno votlino, ker zunaj na površini ni bilo mogoče urediti kuhinje zaradi dima. Uredili smo ognjišče, pa ni hotelo goreti. Spomnil sem se, da je doma majhen gašperček. Poskusili smo ga in delal je odlično. Pa še dim nam ni delal preglavic, saj smo se ga najbolj bali, ker je bila na nasprotnem hribu idrijska vojašnica, oddaljena le dobra dva kilometra, z izvidniškim stolpom, kjer je bila noč in dan straža. Votlina je bila nekako obokana s kamenjem, tako da se je v njej dim skoraj poizgubil, preostalega pa je posrkal visok smrekov gozd okoli votline.

Prvič smo kuhali v votlini 1. maja, ker si ta dan nismo upali v Idrijo. Šef kuhinje je bil Viki, kot pomočnika pa sva se z Ludvikom menjavala. Pozneje so nama pomagali tudi okrevajoči ranjenci. Za kosilo smo imeli mrzlo hrano, to pa je bil v glavnem fižol. Postal je vsakdanja hrana, tako da je čudno, če ni komu zrasel skozi ušesa, saj za konspiracijo bi bilo to odlično. Drugače pa fižol kot hrana ni bil primeren, ker je bilo treba upoštevati strogo tišino.

Pri izhodu iz kuhinje smo morali biti vedno zelo previdni. Naša kuhinja je bila na

smolo skoraj tik kolovoza. Tam okoli so ljudje vedno nabirali drva. Potrebno je bilo vselej pregledati okolico, če je zrak čist. Pri izhodu smo na votlino vedno polagali star smrekov vrh. V šotorskem krilu smo imeli vedno pripravljeno tudi listje, da smo dobro zakrili vsako sled.

Proti koncu aprila ali v začetku maja nas je obiskal znani idrijski terenec Franc Bezeljak-Ambrož. Videti je bilo, kot da nas je prišel kontrolirat, kasneje pa sem izvedel, da sta imela z Lodom, ki je bil še vedno pri nas, važne politične razgovore.

Vedno pogostejše so še širile govorice, da Lahi nekaj slutijo, da je v bližini Idrije nekaka partizanska bolnišnica. V naše taborišče je smela le moja žena. Ona je tudi vedela, kje smo. Samo v nujnih primerih, ko je šlo za varnost ali za kakšno drugo nujno pošto, ki je tudi šla skozi naš dom, je smela priti v taborišče. Obveščevalna služba je ves čas dobro delovala.

Ker nismo mogli ugotoviti, koliko resnice je v teh govoricah in koliko Lahi res vedo za nas, smo zaradi varnosti imeli v načrtu, da zapustimo dosedanje taborišče in popolnoma zakrijemo vsako sled za njim. Ta sklep smo morali hitro izvesti. 4. maja je nenadoma prišla v taborišče žena z novico, da bodo v prihodnjih dneh pregledovali Lahi teren za Gladkimi skalami. To se nam je zdelo še bolj verjetno, ker ko je Lado odpeljal Ambroža iz taborišča proti Idriji, bi bil ob povratku blizu Gladkih skal kmalu padel Lahom v roke. Njegova sreča je bila, da je bil bos.

Že poprej smo za primer nuje poiskali skrivališče pri Volčji jami v bližini Čarja in sedanje Hleviške koče. Prostor je bil kar primeren za taborišče. Bil je na ravnici pod položno vzpetino, poraščen z gostim mladim smrečjem.

Tu pa so se pridružile druge težave.

Na nasprotnem hribu, imenovanem Okrogli vrh nad Miklajčem vrh Bele, so imeli Lahi bunker, od koder so vse noči streljali z mitraljezom, da so si preganjali strah. Neredko so obstreljivali tudi naš hrib, tako da so krogle žvižgale čez malo vzpetino tik nad našimi glavami. Res smo bili kriti, občutek pa le ni bil preveč prijeten. Tudi pri Miklajču je bila majhna posadka Italijanov. Podnevi so vedno križarili tako imenovani »močeradarji«; tako so jih nazivali zaradi njihovih pisanih oblek. Če je v gozdu miroval, si ga težko opazil. Bile so to dobro izurjene protipadalske čete. Po gozdu so večinoma hodili posamezno.

Vojaške postojanke so bile posejane zelo na gosto. V njih je bilo ponavadi 20 do 30 mož. Razvrščene so bile, kot sem že omenil, pri Miklajču, na Hlevišah, pri Blažku,

v Kočevšu, na Rejčevem griču, v Nikovi, večkrat pa so taborili tudi na Kodrovem rovtu, deset minut od nas. Postojanke so delale polkrog pred nami, za nami je bila pa Idrija.

V tem taborišču smo imeli velike težave s kuhanjem. Tudi obroki so bili skromni, tako da so mlajši ranjenci večkrat negodovali.

Čarjeva domačija je bila od nas oddaljena dobrih pet minut. Takoj po prihodu smo mislili, da bi nam tam kuhali. Bili so zanesljivi, naši ljudje. Pa si nismo upali blizu, ker so se tam ustavljali Lahi. Odločili smo se, da bomo hodili kuhat v votlino v starem taborišču, ki je bila oddaljena skoraj tri četrt ure. Med prejšnjim in sedanjim taboriščem je vodila stara cesta iz Idrije v Čekovnik, po kateri so kar naprej hodile patrulje ali posamezni močeradarji. Z Ludvikom sva večkrat ure in ure čakala, da sva lahko prečkala cesto in prišla do votline ter tam pripravila hrano.

Skoraj vsako jutro okoli 6. ure je iz Idrije krenilo na preiskavo terena večje število vojaštva, največkrat v moči bataljona, to je 400 do 500 mož. Pregledovali so načrtno, skoraj vsak dan na drugem kraju. Da bi nas ne presenetili, je vsako jutro šel eden na izvidnico na visoko smreko blizu starega taborišča. Od tam je bilo videti, na katero stran so Lahi odšli, in z dogovorjenim znakom nam je sporočil, če bi bilo za nas nevarno. Istočasno pa je opazoval, če bi Lahi preiskovali teren, kjer smo prej taborili.

V taborišču je vladala stroga tišina. Tudi oddaljiti se ni smel nihče, razen iz varnostnih razlogov. Vsi smo postali nekam tihi, resni, zamišljeni. Skrb in negotovost sta nas glodali. Mislim, da je bilo 17. maja. Malo oddaljen sem slonel na smrekovem deblu. Potiho se mi je približal ranjenec Drejče. Zaskrbljen je bil videti. Vprašal je, kaj premišljam. »Nič posebnega,« sem mu odgovoril.

»Ne vem, če je res, kar govoriš. Tudi tebe gloda skrb. Jaz bi ti resno svetoval, da bi si poiskali drug prostor za taborjenje. Pomaknimo se globlje v gozdove.«

Odgovoril sem, da tu še kar nekako gre, čeprav je ponoči malo žvižganja nad glavami. Toda če se bomo premaknili, bomo šli le proti Idriji, sem mu odgovoril.

»Res je, da še kar gre,« mi je odgovoril, »toda vsi postajamo vsak dan bolj živčni in nemirni. Pa tudi ti, čeprav se tega ne zavedaš, nisi več tak, kot si bil. Dovolj časa imam, da te opazujem. Vse večkrat si zamišljen in najrajši si sam, kar pa ni v tvoji navadi. Glede novega taborišča bo pa res morda najbolje po tvojem.«

Že poprej mi je večkrat dobro svetoval. Bil je star, izkušen partizan in lahko rečem, da mi je dal osnovna navodila za konspiracijo. Upošteval sem njegov namig. Dogovorila sva se, da bova z Ludvikom v prihodnjih dneh poiskala kaj primernejšega. Nisem si pa mislil, da bodo dogodki že prihodnjega dne narekovali premik in ga pospešili.

Drugo jutro, to je 18. maja, je šel na izvidnico Lado. Bil je pri nas na okrevanju zaradi revme. Večkrat smo ranjence, če je bilo mogoče, porabili za posamezna opravila. Kmalu po šesti uri nam je javil, da je v smeri Čekovnik—Vojsko odšel, kot smo kasneje ugotovili, bataljon vojakov. Takoj sta odšla opazovat še dva, ali bodo šli na Vojsko ali pa v Čekovnik.

Ura je bila okoli devete, pa jih še nismo opazili ne na eni ne na drugi cesti. Zaskrbelo nas je. Jutro je bilo lepo in sončno. Zdelo pa se nam je, da je tišina nekako zlovešča, moreča. Vso opremo smo porazdelili medse in med ranjence. Bili so vsi premični. Premaknili smo se nekoliko proti Idriji. Pri ranjencih je ostal Viki. Z Ludvikom sva odšla opazovat na bližnji greben. Lado se z izvidnice še ni vrnil. Okrog desete ure se nama je zazdelo, da šlišiva nekaj šum iz doline Suhe grape. Zla slutnja naju je obšla. Šum je bil tudi na desnem bregu. Ugotovila sva, da pregledujejo hrib, kjer taborimo. Poslušala sva nestrpnost, napeto kot struna. Ludvik je stal kakih 20 metrov nad menoj. Kar nenkrat je dal znak in pokazal v goščavo pod sabo. Bil je zaskrbljen in presenečen. Napotil se je k meni in povedal, da niso več kot 20 metrov pod nama. Zmignil sem z rameni ter mu rekel, naj gre še on k ranjencem. Komaj se je malo oddaljil, je zatrobila vojaška trobenta, laški poziv na zbor nad nami, nad hribom. Šum je pojenjal, se oddaljeval. Okrog griča pod nami je šla steza, ki je vodila na vrh hriba. Na poziv trobente so se vračali na stezo ter odšli na zborna mesto k skupini, ki je preiskovala hrib za našim hrbtom, le-te pa sploh nismo slutili. Pri tej skupini je bil tudi komandant bataljona. Naša sreča je bila, da je prišel prvi na vrh hriba del bataljona s komandantom, ki je videl, da ni nič ter da so ostali tudi blizu, pa niso nič dobili; zato tudi na teh nekaj sto kvadratnih metrih menda ni nič. Mislili smo, da so se po preiskavi vrnili v Idrijo, pa ni bilo tako.

Pa ravno v tem neraziskanem trikotniku, ki je meril dobrih sto metrov premera, so bili »ribelli«. Le velika goščava nas je rešila.

Ko sva šla z Ludvikom k ranjencem, sva sedla, nato sva se samo gledala ter razmišljala, da smo za las ušli smrti, zagotovo pa strahotnemu mučenju v koncentracijskih taboriščih.

Ranjencem o ravno kar minuli nevarnosti nisva poročala.

Ko sem se malo pomiril, sem se bolj skrbno ozrl na ranjence ter ugotovil, da eden manjka. Vikija sem vprašal, kje je. Šele sedaj je tudi on opazil, da ga ni. Nič ni vedel, kdaj je bil izginil, ravno tako ranjenci ne.

Bil je starejši možak, suh, velik, malce čudak in vase zaprt človek. Bil pa je star borec za pravice, zato sem se nanj tudi zanesel. Njegov pobeg me je presenetil. Če bi mi bil poprej rekel, da bo prehudo, da ne bo vzdržal, bi ga bil kar mirno odpustil. Tak odhod pa nam je dal misliti. Zdaj je bil premik nujen in neizogiben, ker nismo vedeli, kaj bo begunec napravil. Po kratkem posvetu smo sklenili, da se bomo premaknili na Visoki vrh, na drugo stran ceste Idrija—Čekovnik.

Za sedaj smo ostali na mestu, ker nam ni bilo znano, ali so Lahi odšli ali ne. Použili smo nekaj suhe hrane in počivali.

Kar nas je okoli ene ure iznenadilo nekakšno razbijanje. Nismo vedeli, kaj to pomeni. Z Ludvikom sva spet odšla v smeri šuma na opazovanje. Pri Čarju sva zagledala številno vojaščino v živem vrvežu. Hodili so na Hleviške planine in nazaj, na vrhu planine pa je bilo opaziti nekakšno razbijanje in trganje. Ugotovila sva, da so podirali vojaško barako, kjer so pozimi taborili fašisti. To ni bilo slabo znamenje. Kot smo kasneje izvedeli, so jo tisti dan spravljali na kamione.

Ko sva ugotovila, da za nas ni nove nevarnosti, sva se vrnila k ranjencem. Uredili smo vse za odhod, Viki pa je vodil premik. Z Ludvikom sva šla na lov za beguncem. Zvečer sva se znašla na našem domu, begunca pa nisva dobila. Pozneje smo zvedeli, da se je skrival na neki kmetiji blizu Idrije. Kmalu nato pa se je javil policiji. Internirali so ga. Izdal pa ni nič. Kadar sem ga po vojni srečal, je vedno pogledal v tla.

Zame je bilo to 14-dnevno taborjenje najmučnejše doživetje vsega mojega partizanstva. Edino dobro, kar smo imeli, je bilo lepo vreme, da smo bili lahko brez šotorov.

Po 14-dnevnom opazovanju smo ugotovili, da Lahi o taborišču »Pod krivo jelko« nič ne slutijo. Zaradi pobeglega Davorina se vseeno nismo smeli vrniti. Odločili smo se za sredino hriba Visoki vrh. Na majhni vzpetini, porasli z gosto mlado smrekovino, je bil kraj najbolj primeren. Po našem opazovanju in poročilih obveščevalcev so ves ostali predel preiskali, samo tega hriba ne, ker je bil obrnjen naravnost proti izvidniškemu stolpu idrijske vojašnice. Menda so bili prepričani, da tu ni partizanov, ker njihova izvidnica vsak dan opazuje ta hrib. Če si v taborišču splezal na bližnjo smreko, si lepo

videl, kako se stražar leno prestopa na opazovalnem stolpu. Pa tudi Idrija se je lepo videla. Lahko si pogledal na cerkveno uro, da nisi zamudil kosila. V kuhinjo tudi ni bilo daleč, le višinska razlika je bila sto metrov. Staknili smo majhen izvirek vode. Bila je to kotlinica, samo en meter dolga, na dnu je voda izvirala, na robu pa usihala. Bila je neusahljiva, le avgusta, ko je bila huda vročina in suša, smo hodili iskat vodo na Trate.

Tudi tukaj je morala biti stroga tišina. Posebno težko je bilo obvladovati kašelj, če si bil prehlajen. Od ceste Idrija—Čekovnik smo bili oddaljeni samo 300 metrov. Vsak ranjenec, ki je prišel na novo, se je tu počutil nekaj časa negotovega. Ranjenci so bili večinoma Primorci, nekdanji laški vojaki. Idrijska vojašnica je bila oddaljena le dva kilometra zračne črte. Če je bil ugoden veter, se je razločno slišala vojaška trobenta, ki je klicala k vstajanju, zajtrku, kosilu, k zboru in drugim vojaškim opravilom. Vsak je živo prisluhnil tem pozivom, čeprav niso veljali njemu, pa so ga opozarjali, da so Lahi zelo blizu. Vendar so ga kmalu drugi potolažili, češ, mi smo tukaj že delj časa in zdi se, da je kar varno, zato naj bo le brez skrbi.

Res so Lahi pogosto pregledovali levo in desno od nas. Ravno pod nami, kjer smo imeli kuhinjo, so pregledali. Večkrat so šli po kolovozu Pšenk—Gladke skale za našim hrbtom. V taborišču smo pa imeli kar mir.

Nastajale so nove težave. Vedno huje je bilo s hrano. Kot sem že v začetku omenil, se je bolnica preskrbovala izključno iz Idrije. Maja meseca smo dobili zvezo tudi z Ipavcem v Beli. Pri njih je bila tudi javka za ranjence, pa tudi pošto smo tam dobivali. Tam se je hrana zbirala z območja Koševnik, Zadlog, Idrijski log in Bela. V Belo sta hodila po ranjence, hrano in pošto Ludvik in Viki. Ranjenci so se množili — ko sta šla po hrano, pa sta večkrat prišla praznih rok. V Idriji se je hrana zbirala pri Minki Trevenilici, Minki Lipušček, Ani Sverčevi, Mici Medvedovi-Polonci, Marici Skokovi in Rozalki Lipužič-Nežiki. Zadnja postaja je bila po navadi pred našo hišo pri Nežiki. Do nas so nosili največ Nežika, njena hči Olga-Breda, Marjana Gnezdova, to je Ludvikova mati, njegova sestra Minka pa Julka Tratnikova, to je Vikijeva žena. Moja žena je bila skoraj vsak dan na poti; znatno pomoč sta nudili, kljub visoki starosti, moja mati in stara žena Neža, ki je bila pri naši hiši.

Tudi iz Idrije so bile pošiljke vedno bolj skromne. Večkrat, ko smo bili na suhem, sem prišel zvečer domov in povedal, da naš gašperček v kuhinji nima kaj delati. Pa se je žena napotila drugo jutro do terencev, če so kaj nabrali. Večkrat je prišla praznih rok. Moral sem olajšati dom, da bo na jesen

kam spraviti, še bolj pa zato, da smo imeli mi kaj skuhati. Večkrat nam je prinesla kislega zelja ali repe, katero smo kar sveže pozobali. Tudi Ladova žena Fanči nam je večkrat dostavila kaj hrane do našega sosed Velikonja. Pa Miklajčevi vrh Bele so se večkrat spomnili na nas.

Nekajkrat je prinesla hrano na Kodrov rovt, kjer so imeli senožet, Hanca Julčetova. Po navadi je javila, kdaj bo prinesla, tako da nam je direktno izročila, zraven pa smo lahko še malo pokramljali. Imela je sina Pepčeta pri partizanih. Živo se spominjam, da smo bili ob nekem takem snidenju priče veselega družinskega dogodka iz mačjega rodu. Bili smo vsi trije. Ludvik, Viki in jaz. S Hanco je prišla tudi muca.

Ko smo kramljali, si je muca postlala za našimi hrbti primerno ležišče in, ko smo vstali, smo videli, da bo morala Hanca prenesti domov kar lepo družinico.

Mati Zagrebčeva nam je po svoji zmogljivosti rada velikodušno pomagala. Viki je večkrat tudi kuhal pri njej.

Ljudje so postajali nezaupni. Celo na samotnih kmetijah niso radi odpirali. Bali so se izdajstva, ker se je potikala okrog tako imenovana »plava garda«. Daleč okoli ni bilo nobene partizanske enote, razen kurirskih karavel. Sovražna propaganda pa je razlašala, da so partizani popolnoma uničeni. Imeli smo že ozdravele ranjence, pa jih nismo mogli poslati nazaj v enote, ker ni bilo mogoče dobiti zveze. Ludvik in Viki sta 14 dni zaman hodila k Zagrebencu čakati neko patroljo, ki bi menda morala priti tam skozi, pa je ni bilo. Nekoč se je Viki komaj izognil laški patrolji. Mislil je, da so naši. Bilo je že malo temačno, oglasil se jim je, toda zaslišal je laško govorico. Hitro se je potuhnil. Kljub temu, da so čevlji na kamniti poti ropotali, ga niso slišali. Potem smo preko Milice dobili zvezo z neko patroljo, ki bo šla skozi Koševnik, da smo ozdravele lahko oddali.

Hud udarec za teren, na katerega smo bili navezani zaradi oskrbe, so bile represalije nad nedolžnim prebivalstvom 22. junija 1943. Požgali so 9 domačij v Čekovniku, 17 ljudi pa so internirali za kazni za dobro uspeli napad partizanov na kamion nuklovcev v Razorih. Kmalo nato so požgali še 5 domačij v Koševniku, Idrijskem logu in Zadlogu zaradi napada na kamion laške vojašine pod Jesenom pri Predgrizah pri Crnem vrhu.

Neredko smo dobili ranjence ne samo ranjene in bolne, temveč tudi strgane in bose. Za obleko in obutev je bilo zelo težko.

Tisti čas smo lahko brez skrbi potrkali samo pri Zagrebencu, pri nas doma in pri Ipavcu v Beli. To stanje je trajalo vse do

10. julija, ko so se zavezniki izkrcali na Siciliji. Takoj naslednje dni smo dobili z več strani obvestilo, da lahko pridemo po hrano. Posebno Idrija je oživela.

Po izkrcanju zaveznikov na italijanskih tleh je znatno popustila budnost laške policije. Preiskave terena so bile iz dneva v dan bolj površne. Videlo in čutilo se je povsod, da se Lahi bližajo svoji »veliki zmagi«. Kazalo je, da je največja kriza zopet za nami.

Ko se je brigada Simona Gregorčiča vrnila iz Benečije, smo dobili zopet več ranjencev ter telesno in živčno izčrpanih borcev. Pavle Majnik je imel drobce mine v hrbtenici. Trpel je hude bolečine. Najlažje je počival tako, kot bi suknjo obesil čez parobek. Rafael Ajharjev-Ciril in Franc Rupnik-Rafko sta bila živčno in telesno zelo izčrpana. Janez Podobnik je pripeljal tri Vipavce: Jožeta Skapina-Gozdarja, doma nekje v bližini Štjaka na Vipavskem. Bil je iz znane partizanske družine, od katerih je samo mati ostala živa. Brat in sestra so padli kot borci, oče pa je umrl v internaciji. Pri nas je ostal do začetka leta 1944. Odšel je na Kras, kjer je 12. maja padel. Bili so premožni kmetje. Večkrat mi je rekel: »Feliks, po vojni boš šel z menoj, dal ti bom pol grunta, pa bova skupaj kmetovala.« Drugi ranjenec je bil Anton Čehovin-Srečko, doma tam nekje blizu Senožeč, tretji pa Stanko, kako se je pisal in od kod je bil, se ne spominjam. Vsi trije so bili ranjeni v nogo. Stanku je Viki z navadno pinceto izvlekel precej velik drobec bombe iz stopala. Bili so dobri fantje, posebno Gozdar. Zelo radi so pod šotorom nalahno zapeli. Srečko Poljančev je iz Mrzle rupe pripeljal skupinico treh borcev. Ne spominjam se več, kako so bili ranjeni, od kod so bili in kako so se pisali.

Okoli 20. julija nas je zopet obiskal dr. Peter. Spremljal ga je Franc Rot-Zagar. Pristrčno smo se pozdravili, ker smo ga že težko pričakovali.

Ko se je malo odpočil, je pregledal ranjence ter dal navodila za nadaljnje zdravljenje. Tudi Pavletu je poskusil izvleči drobec iz hrbtenice, pa ni šlo. Potila sta se oba, a Pavle iz drugega razloga.

Zanimale so ga razmere, varnost, preskrba s hrano, z zdravili, sanitetnim materialom. Za zdravila smo se obračali na dr. Hribernika. Vedno nam je ustregel. Zvezo z njim je imela moja žena.

Dr. Peter je obiskal tudi naš dom. Zanimale so ga radijske novice, zelo rad je prisluhnil tudi operni glasbi. Takrat si je Idrijo prvič ogledal od blizu. Pri nas je bil v gosteh nekaj dni. Dal nam je nadaljnja navodila in se poslovil od nas.

Veselo smo pozdravili novico o zlomu fašizma konec julija.

Spet smo bili za nekaj klinov bliže svobodi.

Proti koncu julija so se začele zopet širiti govorice, ki nam niso bile po volji. Preko naših obveščevalcev smo izvedeli, da Lahi nekaj slutijo o nas.

6. avgusta smo se ponovno preselili na področje Volčje jame v bližini Carja, ravno tja, kjer smo bili že spomladi. Zvedeli smo, da je sedaj pri Carju bolj varno. Z Ludvikom sva se podala na njihov dom, da bi se dogovorili, če bi bilo možno kuhati pri njih, seveda, da damo hrano sami. Gospodar Tine nas je veselo sprejel. Ko sva povedala našo željo, sta nama dobrodušna gospodinja Neža in domača hči Rozalka ponudili vso pomoč. Tine nama je zatrjeval, da smo popolnoma varni pred Lahi. Imel je sina v internaciji. Dogovorili smo se, da bomo po hrano sami hodili, oni pa bodo kuhali. Omenili so nama, da so spomladi sumili, da smo blizu njih, pa se zaradi Lahov, ki so bili vedno v njihovi bližini, niso upali poizvedovati. Precej hrane so nam primaknili tudi oni. Posebno z mlekom smo bili dobro preskrbljeni.

V sedanji stari hleviški koči je takrat stanovala družina Šavli. Lastnik je bil Janez Križič, ki je bil v partizanih in je padel 1944. leta. Šavlijeva družina se je preselila s svoje požgane domačije na Hlevišah, gospodar Franc pa je partizanal nekje na Dolenjskem. Tudi oni so nas zelo pristrčno sprejeli ter nam znatno pomagali. Imeli smo dobro hrano in zelo okusno je bila pripravljena.

Vreme smo imeli prav lepo, tako da še šotorov nismo postavili. Nismo imeli kaj delati, ker nam ni bilo treba kuhati. Tudi ranjenci niso bili ne hudo ranjeni ne hudo bolni. Varnost je bila stoodstotna, zato je izvidništvo odpadlo ali ga je bilo zelo malo. Da bi pregnali brezdelje, smo izdelovali lesene kuhalnike in žlice, ki smo jih po ženi pošiljali v dar idrijskim terenkam v zahvalo za dosedanjo pomoč. Tega darila so bile zelo vesele češ, glejte, partizanski proizvod.

Ponovno se je izkazalo, da Lahi niso nič slutili o naši prisotnosti na Visokem vrhu, ali pa za to prisotnost niso hoteli vedeti. V naši odsotnosti smo to področje redno opazovali, pa nismo zasledili nič sumljivega.

Po 14 dneh smo se odločili za vrnitev na Visoki vrh. Poslovili smo se od dobrih ljudi, Carjeve in Šavlijeve družine, zahvalili se za gostoljubnost in izdatno pomoč ter se vrnili na naš ljubi Visoki vrh.

Kakor je bilo naše bivanje pomladi tu zelo mučno, je bilo to drugo taborjenje, lahko rečem, štirinajst najlepših in brezskrbnih dni mojega partizanstva.

Na Visokem vrhu je delo zopet steklo po starem tiru. Razmere so se uredile, tudi preskrba je bila zadovoljiva.

Večino smo dobivali še vedno preko mojega doma iz Idrije, nekaj pa iz Bele. Varne smo se tudi počutili. Laška budnost je popustila, tudi terena niso več pregledovali. Kljub temu pa izvidništva vsako jutro v Špiklnu nad Grapo nismo opustili. Izvajali smo ga tam že od pomladi, ko smo prišli na ta teren.

Ko je Lado v zgodnji pomladi tako mirno sedel skrit v goščavi, mu je priletela na glavo sinica in pričela puliti lase, češ to bi bil primeren material za moje male. Gradivo se je preveč držalo, pa tudi lastnik je prenehal mirno držati svojo glavo.

Z Ludvikom sva še vedno vsak večer hodila na moj dom po hrano, poslušala sva radijske novice, ki so bile za Lahe vsak dan bolj neugodne.

Ti najini obiski bi se bili nekajkrat lahko končali zelo neugodno. Napotila sva se proti domu in sva mislila stopiti iz gozda na senožet, tja, kamor smo hodili na izvidnico, pa sva zagledala pod seboj komisarja varnostne policije in karabinerja. Med nami je bil samo star, na pol podrt zid. Bila sta nama zelo lepa tarča, toda zaradi konspiracije sva morala to priliko opustiti.

Drugič pa sva bila že skoraj doma, ko sva zaslišala laško govorico in zopet sta bila stara znanca, na istem mestu kot zadnjič. Glej, sva si mislila, saj sva hodila po isti poti, pa jih nisva nič čutila. Bila je taka tema, da jih nisva videla, ampak slišala. Nismo vedeli, ali se čutijo tako varne ali pa so tako drzni, da si ponoči upajo po gozdu.

Se bolj kritičen primer se mi je pripetil ob nekem obisku na domu. Takrat je bil z menoj Lado. Ko sva ravno stopila iz veže na prosto, sva zagledala kakih 20 metrov od hiše na poti belo postavo. Hitro sva smuknila okrog kozolca in po drugi strani v gozd. Zdaj je bila neznanka, ali našo hišo nadzorujejo ter ali naju je ta nočni gost videl. Opozoriti je bilo potrebno domače, da bi se za primer izdaje pripravili na primeren zagovor. Uspelo mi je z druge strani priti do hiše, kjer sem ženi obrazložil nastali položaj. Skrbele so me posledice, če bi zvezo za oskrbo bolnice preko Idrije izgubili. Tudi to se je srečno končalo. Drugi dan so prijeli nekega slaboumnega človeka, ki se je potikal tam okoli.

Po Grapi — sedanji Srebrničevi ulici, se je začelo šušljati, da se pri nas kuha menda preko mere veliko fižola. Posamezni obiskovalci so bili radovedni, še bolj pa predrzni, da so kar odkrivali lonce na štedilniku, z izgovorom — kaj boš danes kuhala za kosilo. Zaradi tega je morala žena prenesti kuhanje na nočni čas.

Tudi pranje perila in obvez je bila zelo nevarna stvar, posebno še zato, ker pri nas

ni bilo nobenega moškega doma. Redno sta nam prali Marjana Gnezdova in Terezka Kendova.

Dr. Peter se je zopet pojavil v taborišču 7. septembra. Z njim je bil kot spremljevalec Franjo Zagar. Dr. Peter je opravil običajne preglede in se pozanimal za ostale razmere. S stanjem je bil, vsaj videz je bil tak, še kar zadovoljen.

Kot po navadi sva se z Ludvikom 8. septembra napotila na naš dom. Zelo oprezno, kot je bilo v navadi, sva se pritihovala v hišo, pa sva našla veselo razpoloženje. Žena je prešerno opomnila: »Nič več opreznosti, zdaj pa le glasno, Lah! so kapitulirali!« Bila sva presenečena. Kar naenkrat pa se je iz Idrije zaslišalo močno streljanje in šum, kot bi bila fronta. Iz previdnosti, ker nisva vedela, kaj to pomeni, sva se umaknila nazaj v gozd, da bi počakala nadaljnji razplet dogodkov. Zaslišala sva znano govorico in spoznala terence. Vedeli so, da pri nas lahko vsak večer dobijo partizane. Vrnila sva se na dom. Terenci so povedali, da vojaščina od veselja strelja in kriči: »Finita la guerra!«

Ludvik je brž pohitel nazaj v taborišče po dr. Petra. V zelo kratkem času sta bila nazaj. Spremljevalec Zagar bi bil rad šel v mesto, pa ga dr. Peter ni pustil. Preživeli smo lep, sproščen večer. Tudi z vincem so nam terenci postregli, da se je lahko točilo še na nadaljnjo našo srečo.

V taborišče smo se vrnili po polnoči. To noč smo le malo spali. Tudi med ranjenci je bilo razpoloženje prešerno. Konspiracija je šla rakom žvižgat. Vrstile so se najugodnejše napovedi o skorajšnjem koncu vojne. Zal se te napovedi niso tako hitro uresničile.

Dr. Peter se je, mislim, da že 9. septembra poslovil od nas, rekoč, da se na Visokem vrhu ne bomo več videli. Naročil nam je, naj se pripravimo, da bi lahko sprejeli več ranjencev, če bi bilo potrebno. Po razsulu tako velike armade se bo situacija znatno spremenila. Odbirali naj bi tudi zanesljive in požrtvovalne tovariše med ranjenci, da bi jih po okrevanju obdržali kar v bolnici. Dejal je, da jih bomo ob razširitvi bolnice nujno potrebovali.

Marjan Poljanšek je bil še vedno pri nas. Po okrevanju ga nismo napotili nazaj v enoto. Za take napore je bil preslabega zdravja. Dr. Peter bi ga bil zdaj rad poslal domov. Marjan se je temu odločno uprl. Po svojih močeh je zelo rad pomagal, kjer je bilo treba.

Vse, kar je lahko hodilo, bi bilo drugi dan najrajši odšlo v Idrijo. Nismo jim dovolili. Ludvik si je na lastno pobudo poiskal bolj razgibano dejavnost.

Razmišljali smo, če bi se preselili na moj dom. Položaj v Idriji se nam je zdel bolj negotov. Zdelo se mi je, da je bolje, če se

ne kažemo preveč, ker nismo vedeli, kako nam bo to skrito taborišče še koristilo. Na splošno željo smo se pa le premaknili na naš dom, na senik. Zdaj smo se počutili, kot že vso vojno ne.

Pri nas so bili v teh dneh svobode glavni politični terenski voditelji iz Idrije, kjer so imeli nekak štab. Tudi mobilizacijski center je bil tu. V teh dneh je bilo odhajanje v partizane množično. Seveda je bila vrnitev v dolino kmalu precej številna. Nekateri so nosili s seboj vse mogoče stvari, kot bi se odpravljali na letovišče. Tudi vmesna postaja za razno blago, ki ga je okupator pustil v mestu, je bila naša hiša. To blago je bilo potrebno čimprej spraviti iz mesta.

Nekajkrat so Nemci le bežno pogledali v Idrijo, 23. septembra pa so s tanki in topništvom pritiskali čez Gore in Kovačev rovt. Naši so se pred premočjo umaknili iz mesta. Zato smo se tudi mi vrnili v naše taborišče na Visoki Vrh. Zdaj smo se s pomočjo terenecv dobro založili s hrano.

Proti koncu meseca nas je dr. Peter obvestil, da je pri Trnovcu v Beli večje število ranjencev. Takoj sva se z Vikijem podala ponje. Tam je bilo okrog 50 ranjencev. Komandir spremstva bi bil nama rad oddal vse. Dopovedal sem mu, da to ni mogoče. Tudi šotorov nismo imeli za več kot 20 ljudi, jesen je bila pa deževna. Odbrala sva jih 20, vse samo premične. Za težje ranjence se nisva mogla odločiti, ker ni bilo strokovne zdravniške pomoči, katero bi bili ranjenci nujno potrebovali, a je midva nisva mogla nuditi. Vsi ranjenci so bili iz goriške ofenzive med 22. in 25. septembrom. Bili smo žalostna kolona, ko smo se napotili na Visoki vrh.

V tej skupini so bili Franc Ravbar, Stanko Vadnjal, Danica Terčon, Tanja Mermolja. Za ostale ne vem imen.

Kmalu po vrnitvi na Visoki vrh so iz zbirnega taborišča na Pšenku prinesli Jožeta Bremeca, težko ranjenega v ramo. Nujno je potreboval zdravniško pomoč. Zdaj sva imela z Vikitom dela čez glavo. Dobro, da je bilo hrane dovolj, pa tudi za varnost ni bilo potrebno tako skrbeti kot pred kapitulacijo Italije. Tudi Marjan je bil zdaj polno zaposlen. Ranjenci so se dobro zdravili. Med tem časom smo se tudi z obleko dobro opremili. Razparali smo vojaške plašče, iz katerih je Jože Bremec, ki je za silo že okrevaj, krojil hlače in suknjiče, Tanja pa je šivala. Hodila sta k Čarju, kjer so imeli šivalni stroj.

V tem času sem nosil od doma tudi radijska poročila k Čarju, kjer sem jih oddajal Ivanu Gantarju in Slavku Poljanšku. V bližini sta imela bunker z majhno tehniko.

Nekako sredi oktobra smo se iz varnostnih razlogov preselili za Visoki vrh. Nemci so namreč podnevi, posebno pa ponoči iz

Idrije obstreljevali to hribovje, obrnjeno proti Idriji. V novem taborišču smo kuhinjo uredili kar zraven šotorov, vodo pa smo nosili iz Pšenkove grape. Ozdravele ranjence smo postopoma vračali v enote. Samo enkrat smo zasledili na kolovozu pod našim taboriščem sumljive sledi. Ugotovili smo, da je menda tam mimo šla skupinica Nemcev, ki so iskali gobe. Drugače je bilo pa kar varno. Ob drugi priliki je skoraj v naše taborišče prišla partizanska patrulja. Iskali so zakopano strojnico. Opravičili so se, da niso vedeli, da je tu bolnica. Opozorili smo jih na konspiracijo in strogo tajnost.

Ob tem času konec oktobra je odšla od nas skupinica z nalogo, da na Krnicah organizirajo okrevališče za lažje ranjence. Vodil jo je Janez Magajna, domačin s Krnic, ostali so pa bili ozdraveli ranjenci. To so bili Jože Bremec, Marjan Poljanšek, Danica Terčon, Anton Čehovin-Srečko ter neki Lojze, doma s Krasa. Tu se pa začenja zgodba okrevališča II. na Jagrščah.

Ko je 6. novembra zapadel sneg, je bila konspiracija ogrožena. Bili smo v bližini ceste Idrija—Čekovnik, zato bi težko zabrisali sledi. Prehrana je bila dobra. Mleko smo dobivali pri Zagrebencu in pri Miklajču.

Kmalu po kapitulaciji smo dobili obvestila za posamezne ranjence, naj bi jih prevzeli v bolnico. To so bili večinoma težji ranjenci. Pošiljali smo jih proti Tršanovšam, kjer sta jih imela v oskrbi dr. Peter in dr. Anton Ciccarelli, italijanski zdravnik, ki se je pridružil partizanom po razpadu Italije. Med temi ranjenci je bil tudi Franc Tušar-Jelen s prestreljeno nogo, dobil sem ga bil pri Čarju.

Dr. Peter nam je 12. novembra sporočil, naj se v nekaj dneh pripravimo za selitev oziroma združitve z bolnico, ki je bila v Tršanovšah. Naš dobri Visoki vrh smo zapustili 15. novembra 1943. Nudil nam je varno zavetje tri dni manj ko osem mesecev.

Na njem smo preživeli veliko skrbi in stisk, bili pa so vmes tudi veseli trenutki.

V tem času smo imeli na oskrbi 50 ranjencev in bolnikov. Umrl nam ni nobeden. Od vseh pacientov sta padla med vojno samo Gozdar in Mihajlo.

Pozno popoldan 15. novembra smo se pridružili dr. Petru pri Tratniku, kamor je tudi on pripeljal svoje ranjence iz Tršanovš v Beli.

Tako se je končalo delovanje »Sanitetne postaje št. 1 za Slovensko Primorje« in se je ustanovila pod vodstvom dr. Petra Slovenska centralna vojno partizanska bolnica III. operativne cone, ki se je kasneje preimenovala v Slovensko vojaško partizansko bolnico »PAVLA«.

Pot do enotne osnovne šole v občini Idrija

Osnovno šolo je obiskovalo 2463 učencev. Primerjanje s prejšnjimi leti nam pove, da se je število učencev od leta 1961 dalje stalno zmanjševalo; v naslednjih treh letih se je zmanjšalo za 100, v šolskem letu 1965/66 pa je bil padec največji, saj je obiskovalo osnovno šolo 84 učencev manj kot prejšnje šolsko leto.

V začetku šolskega leta je bila ukinjena osrednja nepopolna osnovna šola, njeni oddelki pa so bili priključeni k ostalim štirim osnovnim šolam. Število oddelkov se ni nikjer bistveno spremenilo. Zaradi objektivnih razlogov je bil ponovno odprt kombiniran oddenek na Oblakovem vrhu, prizadeti učenci so prejšnja leta obiskovali razredni pouk v Srednji Kanomlji in predmetni pouk v

Spodnji Idriji. Na Vojskem je bila uvedena boljša organizacija pouka — kombiniran oddenek s predmetnim poukom in tujim jezikom za učence 7. in 8. razreda. V Cerknem in Spodnji Idriji je bil med letom odprt po en oddenek za varstvo vozačev, v Idriji varstvo vozačev ni bilo organizirano kot poseben oddenek z učiteljem — vodjo oddelka, pač pa so uvedli pravi varstveni oddenek, ki so ga obiskovali socialno šibki učenci s slabimi učnimi uspehi. Zaradi premajhnega števila učencev v nekaterih kombiniranih oddelkih (Podlanišče, Vrsnik) je bil ukinjen celodnevni pouk in uvedena trojna kombinacija, odpadel pa je prosti dan v tednu in so zato imeli učenci normalno število tedenskih učnih ur.

TABELA 1

SOLA	Čisti oddelki				Kombinirani oddelki				Št. učencev v čistih oddelkih	Št. učencev v komb. oddelkih	Skupno učencev
	Od 1. do 4. razreda	Od 5. do 8. razreda	Skupno oddelkov	Število učiteljev	Od 1. do 4. razreda	Od 1. do 8. razreda	Skupno oddelkov	Število učiteljev			
Cerkno	6	9	15	19	5	6	11	11	410	214	624
Črni vrh	4	4	8	9	1	1	2	2	189	49	238
Idrija	12	18	30	38	4	6	10	9	964	183	1147
Sp. Idrija	4	6	10	14	5	4	9	9	249	205	454
Skupaj	26	37	63	80	15	17	32	31	1812	651	2463

Številčni pregled oddelkov, učiteljev in učencev (tabela 1) na osnovnih šolah nam prikazuje stanje in utemeljuje potrebo po izboljšanju pouka, hkrati pa nakazuje najracionalnejše možne rešitve.

Poglaviten problem osnovnih šol v občini je še vedno krčen predmetnik; 355 učencev ali 14,4 % obiskuje osnovno šolo le šest ali sedem normalnih šolskih let (210 dni pouka) in ves ta čas imajo pouk v dvojni ali trojni kombinaciji, kar še zmanjšuje izobrazbeni nivo na skrajni minimum. V takem položaju je 17 oddelkov v občini. V tem šolskem letu je bil predmetnik najbolj skrčen v Ledinah, kjer so imeli učenci od 5. do 8. razreda le po 18 ur pouka tedensko, kar je skoraj

za polovico manj kakor v čistih oddelkih. Ako bi bil pouk tako organiziran vseh osem let, bi ti učenci dejansko obiskovali kombiniran pouk le pet normalnih šolskih let. Da bi iz pravega zornega kota videli še učiteljevo delo in njegove možnosti za uspešno poučevanje v tem ali takem oddelku, si oglejmo situacijo še z druge strani. Na učitelja v čistih oddelkih v Idriji pride povprečno 25,4 učencev, v Cerknem 21,5, v Črnem vrhu 21 in v Sp. Idriji 17,7 učencev; v kombiniranem oddelku na Ledinah 30,5, v Orehku 26, Krnicah 24, na Vojskem 25,3 učencev. Pri vsem tem je treba imeti pred očmi še število učnih programov, ki jih mora realizirati učitelj v takem kombiniranem oddelku in re-

sníčno dosežena izobrazbena stopnja prizadetih učencev dovolj kričeče zahteva od nas in od družbe hitrejšje reševanje.

Podroben vpogled v problematiko nakazuje naslednje načine reševanja:

- sprejem vseh učencev v dijaške domove;
- vsakodnevno prevažanje vseh učencev v centralne šole;
- sprejem učencev od 5. do 8. razreda v dijaške domove;
- prevažanje učencev od 5. do 8. razreda v centralne šole in
- povečanje števila učiteljev v teh 17 oddelkih in izboljšanje učnega procesa.

Prva in druga rešitev imata toliko objektivnih in subjektivnih ovir, da za njuno odklonitev ni potrebna podrobnejša obravnavna, zato si oglejmo tretjo možnost rešitve problema, to je sprejem učencev od 5. do 8. razreda v dijaški dom. Pri tej rešitvi bi ostalo v sedanjih oddelkih vsako šolsko leto približno 180 učencev. Učitelj, ki bi te učence poučeval, bi imel vsako leto (v najbolj kritičnih primerih kot so Jagrščje, Čekovnik, Dole, Bukovo, Zakojca, Kanji dol, Orehek) v svojem oddelku od 7—14 učencev in bi v kombinaciji obravnaval program prvih štirih razredov. To je sprejemljiva in pozitivna stran rešitve, če jo vzdržijo finančne možnosti. Drugih 180 učencev bi morali sprejeti v dijaški dom in bi v zadnjih štirih letih šolanja obiskovali čiste oddelke in bi jim bile tako dane najboljše možnosti obveznega izobraževanja. Ta rešitev zagotavlja tudi najboljše učne uspehe za vse prizadete učence. Toda zavedati se moramo, da bi s tako rešitvijo enajstletnega otroka iztrgali (za več kakor 210 dni) iz naravnega družinskega okolja. Zato novejša spoznanja pedagogov in psihologov to rešitev skoraj v celoti odklanjajo, težko pa bi se z njo sprijaznili tudi starši in prizadeti učenci. Tudi kapacitete sedanjih dijaških domov, ureditev življenja v njih in neustrezna kadrovska zasedba odklanjajo tako rešitev tudi samo za učence višjih razredov.

Prevažanje učencev od 5. do 8. razreda v centralne šole je četrti način reševanja in ohranja za učence prvih štirih razredov isto rešitev kot prejšnji pouk v domačem kraju. Pri tej rešitvi se v naši občini srečamo z neodstranljivimi objekti ovirami; še poleti so nekatere ceste tako slabe, da vzdržijo prevoz le z manjšimi vozili, pozimi pa zavro prevoz vremenske razmere. Redno pluzenje vseh cest je iluzorno, ne glede na skromne finančne možnosti in ekonomsko upravičenost trošenja tolikih sredstev. Poleg tega ni mogoče uvesti daljše krožne proge, v Jagrščje

pa vozi celo samo ozek in strm kolovoz. Prvi način rešitve — prevažanje vseh učencev — smo že vnaprej odklonili tudi zato, ker zahteva od učencev prevelik fizični napor (pešačenje, rano vstajanje), kar škoduje zdravemu razvoju mlade osebnosti. Zato odklanjamo tudi prevažanje učencev, dokler niso in ne bodo zagotovljeni boljši pogoji, kot jih poznamo in imamo sedaj.

Preostane nam še peta možnost rešitve — povečanje števila učiteljev (zdaj jih je 16 v teh 17 oddelkih).

V občini je povprečno število učencev na učitelja 22,8, v čistih oddelkih 23,5, v vseh kombiniranih oddelkih od 1. do 8. razreda 22,2, v kombiniranih oddelkih od 1. do 4. razreda ali podružničnih šolah pa 19,7 učencev na učitelja. Odstopanja od povprečja so zelo velika; za čiste oddelke smo jih že navedli v uvodu, v kombiniranih oddelkih od 1. do 8. razreda je minimum s 14 učenci v Jagrščah in maksimum 30,5 (v prihodnjem šolskem letu pa 38 učencev) učencev na učitelja v Ledinah. V kombiniranih oddelkih od 1. do 4. razreda je minimum 13 v Zavrnatcu in maksimum 28 učencev v Zadlogu. (Navedena povprečja govore o dokaj različni obremenjenosti učiteljev, o zelo različnem številu učencev, za katerih razvoj v šoli odgovarjajo; finančnikom lahko povedo, v katerih oddelkih se najracionalneje trošijo sredstva za izobraževanje in vzgajanje; pedagogom povedo, kdo ima najboljše in najslabše možnosti — če ne upoštevamo tudi drugih subjektivnih pogojev in dejavnikov — pri ustvarjanju učnih uspehov kot rezultatov učnega procesa. In nazadnje so nam lahko tudi vzpodbuda in vodnik pri razmišljanju in uvajanju novih organizacijskih oblik in metod izobraževanja in vzgajanja. Toda tokrat nam bodo ti podatki služili le za utemeljitev možnosti pri rešitvi neenotnega obveznega šolanja.

Povečanje sedanjega števila učiteljev in izboljšanje učnega procesa je rešitev, ki se razlikuje od prejšnjih v tem, da ji stoji nasproti najmanj nepremostljivih ovir, je rešitev, ki bi zadovoljevala naša hotenja in potrebe, dokler ne bi ustvarili sprejemljivih pogojev za katero od prej navedenih možnosti reševanja tega problema. Tako možnost rešitve je že v preteklem šolskem letu predlagal zavod za prosvetno pedagoško službo Vič za en oddelk v občini Idrija, predlagal na podlagi podrobne preučitve tematike in temeljite razprave na seji kolegija dne 26. novembra 1965. (Žal predlog zavoda tedaj ni bil sprejet). Pred počitnicami smo o tem razpravljali v širšem obsegu in republiški zavod za šolstvo se po besedah tov. direktorja Mira Lužnika — zavzema za enak način reševanja.

Poglavitna objektivna ovira za to rešitev je skromna finančna možnost občinskega

sklada za šolstvo, ki pa vsaj v doglednem času ni nepremostljiva. Poslednja ugotovitev nam torej narekuje postopno reševanje po prioritetenem vrstnem redu, ki mora upoštevati:

1. največje število učencev na učitelja;
2. število razredov v šolskem letu;
3. materialne pogoje (stanovanje za učitelja, učilnice).

Druga, trenutno morda še močna objektivna ovira je pomanjkanje kadra, toda poskati ga je treba z razpisom.

In za zaključek še pozitivni rezultati, ki nam jih zagotavlja taka rešitev problema:

— poučevanje po neskrčenem predmetniku, čeprav še vedno v kombinaciji, torej — osemletno šolanje, ki res traja normalnih osem šolskih let;

— v krajih, kjer je največ učencev in kjer bosta več kot dva učitelja, uvajanje delno predmetnega pouka v višjih razredih — čeprav trenutno še s kadrom, ki ima srednješolsko izobrazbo;

— bistveno se bo zmanjšala obremenjenost učitelja in zato bo njegovo delo lahko kvalitetnejše, bodo resnični učni uspehi nedvomno boljši.

Ugotovitve, do katerih smo prišli pri kombiniranih oddelkih od 1. do 8. razreda, lahko uporabimo tudi v nekaterih kombiniranih oddelkih od 1. do 4. razreda in sicer v Zadlogu (28 učencev), Gorjah (26) in na

Gorah (22). V teh oddelkih bi prišli z novim učiteljem do stopnje, na kateri je trenutno Zavratac. Te in preostale kombinirane oddelke obiskuje 296 učencev ali 12,01 %. Razumljivo je, da imajo prednost oddelki, ki imajo učence tudi na višji stopnji osnovne šole, zato tukaj trenutno ni nujno potrebna nobena večja sprememba.

V čistih oddelkih je možno izboljševati pouk predvsem s stalnim izpopolnjevanjem sedanjega kadra in z zaposlitvijo učiteljev z ustrezno izobrazbo. (Podrobneje je zavod te stvari analiziral v ekipnem poročilu vsake šole in ugotovitve poslal tudi skupščini). Pri določanju števila čistih oddelkov na posamezni šoli pa moramo upoštevati veljavne predpise in če so dane možnosti, tudi osnutek republiških normativov.

Povprečno število učencev v čistem oddelku je bilo v preteklem šolskem letu naslednje: v Idriji — 32,1; v Cerknem — 27,3; v Sp. Idriji — 24,9 in v Črnem vrhu 23,6. Povprečno število učencev v oddelku je povsod, razen v Idriji, pod republiško normo, kar gotovo ne pocenjuje pouka v naših osnovnih šolah, omogoča pa boljše izobraževanje in vzgajanje, zato se s pedagoškega stališča ne moremo zavzemati za večje povprečno število učencev v kateremkoli oddelku, posebno pa ne v oddelkih v Idriji, kjer bi bili prej pripravljeni zagovarjati nasprotno rešitev.

LJUBOMIR KOLER:

Delo partijske mladine med obema vojnama

Dne 22. IV. 1934. leta sem se odpravil z dvema tovarišema proti meji. Prvi je bil Ivan Pečnik, dijak gimnazije, po rodu iz Ljubljane, drugi Franc Škerjanc, po poklicu mehanik. Oba sta bila odlična fanta, fizično močna in napravila sta tečaj za prehajanje čez mejo. Ti tečaji so bili na Brdu pri Ljubljani. Izkazala sta se tudi kot dobra strelca in rokoborca, po ozemlju sta se znala plaziti kot mačka in bliskovito napadati.

Odpotovali smo iz Ljubljane ob 11. uri ponoči z osebnim avtomobilom, ki ga je vozil Pirc. Po cesti Logatec—Rovte smo se ustavili, vzeli orožje, optali nahrbtnike in se izgubili v temni gozd. Od daleč smo opazovali zadnje svetlikanje odhajajočega avtomobila; ker nobeden ni spregovoril besede, sem rezko ukazal, naj gresta za menoj. S tem sem prekinil morečo tišino in neprijeten občutek, ker smo se naenkrat znašli iz prijetno toplega avtomobila v mrzlem gozdu. Po eni uri hoda smo

se približali Rovtam. Tovariša sta se skrila v zavetju gozda, jaz pa sem se odpravil po vodiča v Rovte. Oglasil sem se pri čevljarju, ki je delal nekaj časa v Sokolskem domu, ter ga pobaral, če je že govoril z vodičem, kot smo se že pred časom dogovorili. Z zamahom roke me je povabil za seboj in po kratki hoji sva se ustavila pred osamelimi hišami, kjer mi je velel, naj počakam. Kmalu mi je predstavil starega tihotapca ter naju pustil sama; povabil sem ga na osamljeno mesto v gozd, kjer sva začela barantati, da nas prepelje po tihotapski poti na drugo stran, in sicer pri gornjem toku Sore. To ozemlje sem hotel spoznati ponoči, ker je bilo bolj primerno za hojo po temi s težkim tovorom in tudi zato, ker na tem mestu še ni bilo nobenih spopadov z obmejnimi stražami. Vodiču sem obljubil 300 din nagrade, če nas neopazno prepelje skozi verigo prvih obmejnih straž. Rovtar je pristal pod pogojem, da

mu takoj izplačam polovico; izplačal sem mu 150 dinarjev. Šla sva po ostala tovariša in napotili smo se proti meji. Pred menoj je počasi stopal vodič ter se nervozno obračal na vse strani; videti ji bilo, da ga je hudo skrbelo, ker so stopali za njim trije oboroženi fantje. Zato je skušal pasti v temi ob grmovju, da bi se nas iznebil, vendar sem bil jaz hitrejši in mu pomagal na noge. Moral je stopati pred menoj z rokami v žepu, brez besed proti meji. Tik ob meji sem ga vprašal, kako se imenuje po domače ta kraj. Skozi stisnjene zobe je komaj izustil: »Materin grob.« Presenečenje je bilo zame tem večje, ker sem spoznal, da smo zapeljani v najbolj ozko dolino in trdno sem bil prepričan, da bomo zadeli na zasedo. Stisnil sem se še bolj k vodiču ter mu tiščal pištolo v hrbet, da nas ne bi izdal. Ostalim pa sem šepetaje naročil, naj pripravijo orožje na strel. Tiho, brez šuma smo preskočili mali potoček in smo bili v Italiji oziroma v drugem delu Slovenije. Nekaj časa smo ležali na tleh ter napeto poslušali, kaj se dogaja okoli nas. Iz malega potočka je bilo slišati šumenje vode, nekje je počila suha veja, v daljavi se je oglašal čuk, kot da bi nikjer ne bilo nikogar, vse je bilo popolnoma naravno, nikjer žive duše — tako bi mislil tisti, ki je prvokrat prešel čez mejo. Vendar ta tako lepa tema in tihota nista mogli ukaniti naše četvorke; oči vseh štirih so bile zapičene v gosto temo, da bi lahko opazili najmanjši znak prisotnosti laških graničarjev. Po polurnem čakanju sem potegnil vodiča za roko in ga porinil naprej pred sebe. Stopali smo počasi in pripravljeni na strel, dokler se nismo približali mali vzpetini, porasli z grmovjem. Naenkrat so iz neposredne bližine zapele laške karabinje. Imel sem občutek, kakor da bi komu na čast ustrelili ploton. Smrdelo nam je v nos po smodniku in sem imel vtis, kot da imam obrvi in lase osmogene. Pečniku sem zašepetal, naj se pomakne bolj na levo ter naj ne strelja. V istem trenutku se je spet oglasilo streljanje iz neposredne bližine, vendar so krogle žvižgale previsoko; in preden sem se zavedel, se je Rovtar pogljal po nizkem grmovju proti jugoslovanski meji ter lomastil kot medved. Lahi so to opazili, nehali streljati ter jo ubrali s svojimi psi zasledovat ubežnika, mi pa smo se začeli pomikati po mali grapi navkreber. Nismo še prešli 30 metrov, ko sem zagledal zelene baterijske svetilke, kako se bližajo naši mali grapi. Pečniku sem dal svoj nahrbtnik ter ga poslal dalje po grapi navzgor, s Škerjancem pa sva sprejela z rafali fašiste, ki so se potuhnili. Izkoristila sva laško presenečenje ter jo ubrala za Pečnikom, katerega sva našla v grapi pripravljenega za borbo. Čeravno smo bili močno upehani, smo

se pognali dalje po hribu. Začelo se je daniti, ko smo jeli stopati v jutranji megli po Haninem sadovnjaku na Jeličnem vrhu nad Idrijo. Hiša je bila že odprta, Hane pa ni bilo doma. Po navadi je vsak dan odhajala zgodaj zjutraj s polnim košem steklenic mleka v Idrijo. To je bil njen edini vir dohodkov, kajti bila je edina delovna sila pri hiši. Mož je stalno bolehal, otroci so bili majhni in tako ni imela nikogar, ki bi ji pomagal. Spopadla se je z usodo sama ter jo molče prenašala. Zavedala se je, da je to globlja krivda, saj je mlada leta preživela v boljših časih. Z okupacijo naših krajev se je tudi njeno življenje poslabšalo. Vse se je spremenilo v škodo malega človeka. Zaradi tega nam je nudila vse, kar je zmogla, da bi nam olajšala trpljenje v brezkompromisni borbi proti laškemu fašizmu. Bili smo premočeni in lačni. Pečniku sem naročil, kje naj zavzame stražno mesto in naj takoj strelja, če opazi karabinjerje ali fašistično policijo. S Škrjancem sva stopila v hišo. Na peči sta spala dva fantiča; previdno sva prisedla in nehote zadremala. Ko me je Štefe prebudil, sem skočil kvišku in se v trenutku zavedel, da moram na straži zamenjati Pečnika. V sadovnjaku sem se mu previdno približal; ko me je zagledal, je z očitkom pripomnil, da me dolgo ni bilo. Moral sem mu priznati, da sem zaspal, nakar sem prevzel stražno mesto v upanju, da se bo Hana kmalu vrnila, kajti podnevi nismo mogli nikamor. Okoli 11. ure je prišla domov Hana ter nas presečeeno gledala, od kod smo se vzeli; ko pa je opazila mene, ji je bilo takoj jasno, kdo sta nepoznana fanta. Oba sta se začela smejeti, ko jih je jela opazovati, nakar jim je rekla: »Vidva pa sta Ljubljancina, takoj vam napravim kosilo, da ne boste lačni.« Popoldne okoli 3. ure smo se dobro najedli ter se zadovoljno zleknili po peči. Stražiti nam ni bilo treba, ker sta Štefe in njegov brat pazila, da smo lahko v miru spali. Prebudili smo se, ko se je jelo temniti, zato smo se hitro pripravili na pot. Tovarišema sem dal potrebna navodila, kje naj bi se vrnila v Jugoslavijo, nakar sem ju nekaj časa spremljal. Pri ločitvi nista pokazala nobenega navdušenja nad tem, da sta morala sama nazaj. Skušal sem ju prepričati, da bosta ostala drugič dalj časa z menoj. Pozdravili smo se z dvignjeno pestjo ter odrinili vsak v svojo smer.

Počasi sem si oprtal težki nahrbtnik ter se zabil v gosto grmovje pod Haninim sadovnjakom in začel prodirati proti Cegovnici. Prvikrat sem nesel tudi nekaj brošur Komunistične partije Slovenije. Na Lenjštatu k Lazarjevim sem srečno prispel po stari poti čez Idrijco, skozi kanal pri Grudnu na mali vrt, od koder sem neopažen smuknil v hišo k Hermanu. Po takojšnjem posvetovanju

s Hermanom smo sklicali za drugi dan ob 3. uri sestanek v Ravbarski jami. Na sestanek so prišli: Jože Lazar, Herman, Majnik, Tone Mihevc, Bojan Koler in Jože Knap. Lazar je poročal, da kvestura stalno stika okoli, da bi nam prišla na sled; govori se, da je razpisana nagrada na mojo glavo. Pri tem je predlagal, da jih moramo napadati, da bomo dvignili moralo mladini ter ustražovali izdajalce. Herman nas je opozoril, da smo že davno sklenili zažgati fašistično kolonijo v Mejci. Anton Mihevc je poudaril, da je zadnji čas, da vračamo za vse tiste, ki gnijejo v zaporih. Ko sem z nekaj besedami opozoril tovariše, da nasilje rodi protiukrepe, so vsi začeli ugovarjati, češ da je vseeno, kaj narediš proti rimskemu imperiju, obsodijo te na desetletja za majhen nepomemben letak ali pa za oborožen spopad. Jože Knap je poudaril, da nas bodo prej ali slej odkrili in uničili, zato nima smisla, da se s fašisti igramo. Mihevc je nato predlagal sklep, da zažgemo kolonijo takoj drugi dan. Ta predlog je bil z navdušenjem sprejet in takoj smo začeli obravnavati načrt za akcijo. Herman je predlagal, naj požig izvedeta Jože Lazar ter Bojan Koler, in sicer tako, da vdreta v notranjost poslopja, znosita na kup stole, mize in ostali inventar, zatemnita okna in polijeta vse skupaj s petrolejem. Medtem naj bi Tone Mihevc stal na straži na Rakah pri Zliprgi in dal z dvakratnim užigom baterije znak, da je prosto. Herman naj bi isto ponovil z baterijo pri teniškem igrišču nad parkom v Mejci, nakar bi Bojan z gorivom stekel čez zasilni most, ki je slučajno stal čez Idrijco od Trpinovega sadovnjaka oziroma od ceste v Mejco. Ta most je uporabljal Nace Lazar za prevažanje peska na cesto; to je bila edinstvena prilika, da smo se izognili višeegega mostu, kjer so se vedno potikali karabinjerji ali financarji v temni senci mostovega obzidja. Jože Knapov je dobil nalogo, da zastraži prehod z Rak po cesti

Herman Majnik

v Mejco, da bi s trikratnim užigom opozoril na nevarnost, to pa samo takrat, če bi kakšna karabinjerska patrulja prešla z Rak v Mejco. Jaz sem dobil dolžnost, da se skrijem v Trpinovem sadovnjaku skupaj z Bojanom, zastražim gorivo in krijem z orožjem umik po izvršeni akciji. Nakup goriva naj bi izpeljali tako, da vsak nabavi največ en liter petroleja ter ga prinese v živo ograjo v Trpinovem sadovnjaku. Glede nakupa dobi Bojan navodilo, da se poveže s Karolino Brejc in jo prosi, da tudi ona kupi dva litra petroleja, ki naj bi ga on prinesel drugi dan ob 3. uri zjutraj v sadovnjak. Čas požiga je bil določen najkasneje za četrto na štiri, mi bi pa morali biti na mestu točno ob 3. uri zjutraj. Čim pa bi se pokazali plameni, naj bi vsak pobegnil na svoj dom.

Po končanem sestanku smo razdelili nekaj literature, vse ostalo pa je odnesel Bojan v skrivališče. Nekaj časopisov je odnesel Karolini Brejc, poročeni Pečnik, da bi jih začasno spravila.

Razšli smo se s stiskanjem rok, odločeni, da izvedemo akcijo.

POŽIG FAŠISTIČNE KOLONIJE

Drugi dan po sestanku sem okoli 2. ure ponoči prebredel Idrijco ter se znašel na Likaričinem travniku med gostimi vrbami. Zaradi vlage in hlada me je rahlo stresal mrz, zato sem si hitel obuvati volnene nogavice, ki mi jih je dan poprej darovala mati Lazarca. Najtežje mi je bilo obuti težke gozzerice, ker so bile popolnoma premočene. Okoli mene je bila gosta tema z meglo, edino na cesti pri gozdarski šoli je svetila medla luč. Od vrbe do vrbe sem se jel premikati in opazovati cesto pred seboj, kajti odločil sem se, da grem čez cesto pri gozdarski šoli ne glede na to, da je bilo na tem mestu razsvetljeno. Priplazil sem se toliko do ceste, da me je še krila temna senca velikega topola. Ko sem se prepričal, da ni nikogar, sem počasi stopil na cesto in zavil v Zaspano grapo, kjer sem hitro odskočil z ozke poti in šel po vrtovih in lehah navzgor proti Zajčevšu. Pod vrhom sem se ustavil, da sem nekoliko proučil stanje glede na akcijo, preiskal okolico, nato sem se spustil navzdol za Trpinovo hišo. Ker ni bilo opaziti nič sumljivega, sem pospešil korak čez sadovnjak in začel iskati na dogovorjenem mestu steklenice s petrolejem. Čeprav sem brskal, nikakor nisem mogel otipati nobene steklenice z gorivom, zato sem se splazil skozi prvo odprtino v ograji na cesto. S ceste sem začel pregledovati grmovje in kmalu sem otipal dvolitrsko steklenico, dva metra dalje sem našel še dve steklenici, se zadovoljen splazil nazaj v sadovnjak ter se ulegel tik za ograjo.

Po cesti je pripeljal avtomobil, za njim še kmečki voz, nato je vse utihnilo. Glédal sem tja čez Idrijco in opazoval temne obrise poslopja, ki je bilo obsojeno, da bo od njega ostalo samo kup pepela. Po poti so se oglašili počasni koraki, ki so postajali vedno bolj glasni. Nagonsko sem čutil, da je nočna patrulja, zato sem se nagnil tako, da sem videl ravno na cesto. Pod menoj sta počasi stopala dva karabinjerja v polni bojni opre-mi. V prvem trenutku sem imel občutek, da je vse izdano, nakar me je obšla jeza, da bi bil najraje začel streljati po patrulji. Splazil sem se malo više v sadovnjak in ogledoval okolico, posebno cesto, kjer je imel priti brat Bojan. Štel sem minute, ker sem vedel, da je lahko zaradi neprevidnosti kakega tovariša vse pokvarjeno. Pod seboj ob ograji sem zaslišal nekakšno premikanje, kot bi kakšna žival kopala po grmovju, nato sem opazil, da se Bojan plazi skozi ograjo v sadovnjak. Priskočil sem k njemu ter mu pomagal skozi ograjo. Postavil sem mu takoj kup vprašanj, če je opazil kaj sumljivega. Odgovoril mi je, da ni opazil ničesar, razen dveh karabinjerjev, ki sta šla po cesti. Med tem šepetanjem je prelival petrolej iz steklenic v prazno kanglo za mleko; pogledal sem na uro — do treh je bilo samo še štiri minute. Opozoril sem Bojana, da morava paziti na svetlobne znake, nakar sva oba pripravila za vsak primer orožje. Bojan je mirno čakal in gledal na Rake; svetlobni znaki so se pojavili na obeh dogovorjenih mestih. Skočil sem na cesto, pogledal levo in zgrabil gorivo ter ga hitro podal Bojanu, ki je že stal na obcestnem zidu. V naslednjem trenutku je že tekel po lesenem mostičku čez Idrijco. Jaz sem skočil nazaj nad škarpno v grmovje, kjer sem opazoval okolico, če bi bilo treba stopiti v akcijo. Ta akcija ni bila lahka, ker so povsod krožile laške patrulje. Že zaradi spopada na meji je kvestura vedela, da smo prešli na ozemlje Italije in je zato postavila na noge vse razpoložljive sile, da bi nas dobili.

Neverjetno dolgo sem čakal, da sem končno slišal Bojana prihajati po mostičku. Šel je počasi, na sredi mosta je vrgel kanglo v vodo in po nekaj korakih skočil na cesto. Hitro sem mu pomagal na škarpno ter še sam splezal za njim. Oba sva stekla po Trpinovem sadovnjaku, da sva čimprej dosegla prvo grmovje na bregu. Usedla sva se v leskovo grmovje, kjer mi je začel Bojan pripovedovati, da sta pritekla z Jožetom Lazarjevim skoraj istočasno pred vrata poslopja, vendar nista mogla odpreti vrat. Zato sta poskusila srečo pri oknih, toda tudi pri oknih nista uspela. Šele pri stranskem paviljonu jima je uspelo priti v poslopje. Zatemnila sta okna, znosila ves inventar na kup, ga polila in

zbežala skozi okno na drugi strani poslopja. Bojan se je pod oknom ustavil, da je prižgal malo baklo in jo vrgel v notranjost. Oba sva napeto gledala, kdaj bodo švignili plameni in stopala ob bregu proti vrhu Zajčevša. Nisva še prišla na vrh, ko me je Bojan potegnil za rokav in dejal: »Miro, glej plamene«. V naslednjem trenutku je začelo pokati, kot da bi streljali z možnarji. Plameni so prodrli v podstrešje in začeli ogrevati eternitne plošče, ki so zaradi tega pokale in letele v zrak. Naenkrat je bila vsa okolica razsvetljena, tako da sva se morala na Zajčevšu skriti za grmovje, da bi naju ne opazili. Oglasila se je sirena, pridrveli so gasilci, karabinjerji in razni civilisti. Med njimi je bil še celo moj stari oče Franc Brejc, ki je ves presenečen pomagal gasiti. Pozneje mi je povedal, da je takoj sumil nas mladince, da je to bilo naše delo. Ob pogorišču se je nabiralo vedno več ljudi, na cesti je bila cela vrsta avtomobilov in predstavnikov oblasti, ki so začeli takoj ugibati, kako se je to zgodilo. Kapetan karabinjerjev Fragola je takoj razposlal patrulje po grmovju ob cesti in v breg, da bi preprečil radovednežem pogled na pogorišče. Pri takih okoliščinah sem poslal Bojana takoj

Karolina Brejc, sodelavka pri požigu kolonije v Mejci

domov ter mu naročil, da mora v šolo med prvimi, da ne bi postal sumljiv. Fant me je sicer ubogal, vendar se doma ni mogel pomiriti. Pozneje mi je pravil Herman, da ga je videl med gledalci pogorišča v Mejci.

Požig kolonije je povzročil še isti dan veliko razpravljanja in ugibanja. Prevladovalo je mnenje, da sem zažgal jaz, čeprav so se vsi naši trudili obrniti sum drugam.

Ljudje so zatrdno vedeli, da je to maščevanje. Smejali so se fašistom, ki so jih gledali skozi okna, kako nervozno patroljirajo po hribih in dolinah.

VARSTVENI UKREPI PRVE CELICE

Po izvršeni akciji se člani celice niso več sestajali. Herman je dajal posamezna navodila članom, kako naj se vedejo, vendar tako stanje ni dolgo trajalo. Meseca avgusta je izvedla kvestura prvi protiudar s tem, da so vdrli v stanovanje Karoline Brejc, preiskali vsak kotic in končno našli italijanski časopis KP »L'Unità«. Zato so jo takoj aretirali in odpeljali na kvesturo, kjer so sledila zasliševanja. Vprašali so jo, kje ima še ostale časopise, ona pa je vztrajala, češ da je Mirko prinesel ta izvod pred dvema mesecema in ga pustil pri njej. Na vprašanje, zakaj ni prinesla časopisa na kvesturo, jim je odgovorila, da ni vedela, da je ta časopis prepovedan, saj ne zna brati italijansko. Na zahtevo, naj pove, koliko izvodov tega časopisa je dala drugim in komu, jim je odgovorila, da ona ni nikomur ničesar dala. Po zaslišanju so jo zaprli na idrijskem gradu.

Po aretaciji je Karolinina mati Jožefa pobrala iz skrivališča ostale časopise in jih odnesla Hermanu, le-ta pa je takoj opozoril ostale tovariše, naj se pripravijo za primer izdajstva. Karolina je poznala vse člane celice, vedela je mnogo, posebno še o požigu kolonije, ker je sama sodelovala pri nakupu goriva. Zaradi tega je obstajala nevarnost, da bi prišlo do številnih aretacij. Čez nekoliko dni so zaprli njeno mater Jožefo ter jo na kvesturi na vse načine zasliševali, vendar niso mogli izvedeti ničesar ne zlepa ne s silo. Po dveh dneh so jo izpustili na svobodo, Karolino pa so pridržali in jo tajno odpeljali v Gorico.

O teh aretacijah sem bil že po dveh dneh obveščen in pozvan v Idrijo. Peti dan sva z Markičem prekorčila državno mejo pri Mrzlem vrhu ter ponoči prispela v Idrijo. Oglašila sva se pri Hermanu in mu naročila, naj skliče ostale za naslednji dan popoldne na sestanek v Hermanovo jamo. Tega sestanka so se udeležili: Majnik, Lazar, Jože Knap, Anton Mihevec, Markič in jaz. Herman je jel poročati o stanju v Idriji po začetih aretacijah. Predlagal je, da bi se nekateri člani celice za nekaj časa umaknili iz Idrije, dokler bi se stanje ne razčistilo. Jaz sem predlagal, naj bi prepričali Jožefo Brejc, da takoj zapusti Idrijo in odpotuje v Ljubljano. Ta predlog je bil sprejet, zato sem naročil Markiču, naj takoj odrine po Brejčevo in jo odpravi do Lapajnetovih v Jelični vrh, od koder naj bi jo spravil čez mejo v Jugoslavijo. V ta namen sem napisal pismo stari materi, da bi

mu verjela in takoj odšla. Po mojem predlogu je bil sprejet tudi sklep, da se Herman začasno umakne k svojim sorodnikom v Belo, od koder bi lahko s kolesom večkrat prišel v Idrijo. Za Jožeta Lazarja je bilo sklenjeno prav tako, da se umakne k sorodnikom v Lome pri Črnem vrhu, medtem ko naj bi Mihevec za nekaj časa odšel v Ljubljano. Jože Knapov bi obveščal o stanju Hermana in Mihevca. Vsi smo se popolnoma zavedali stanja, v katerem smo bili po aretaciji Karoline Brejc, por. Pečnik. Z njeno aretacijo se je začel odvijati klopčič sorodstva in znancev, zato je bilo potrebno pretrgati vse niti med kvesturo in celico. Sprejeli smo sklep, da se vsi člani poglobijo v ilegalo in molčečnost. V ta namen je Herman predlagal, naj ostanem v Idriji toliko časa, da se stvari pomirijo. Tone Mihevec je predlagal sklep, naj se vsak član celice v primeru aretacije upira z orožjem; ta sklep je bil sprejet z molkom, ne da bi se še kdo oglasil k besedi. Nikdo od prisotnih se ni zavedal, da bo prav ta sklep prišel do veljave v polni meri leta 1934.

Po končanem sestanku sva ostala s Tonetom sama, zato sva imela vso noč dovolj časa, da sva še enkrat pretresla in preučila zaloge orožja in knjig ter vse tiste, ki so kakorkoli z nami sodelovali. Nazadnje sva prišla do zaključka, da bo vse dobro, če bo le Karolina molčala in če ji bo uspelo prepričati goriško kvesturo, da ni nikjer sodelovala z nami.

NOCNI OBISK V MARŠALOVEM STANOVANJU

Drugi dan ob 11. uri ponoči sva stala z Mihevcem pred Pivkovo hišo v študentski ulici. Stala sva na gornjem delu, kjer hiša sloni na hrib, opazovala sva razsvetljena okna v maršalovem stanovanju; v notranjosti je bilo videti vse mirno, zato sem dal Tonetu zadnja navodila, kako naj bi ukrepal ob morebitnem spopadu. Nato sem mirno šel po stopnicah navzgor. V hiši mi je bilo vse dobro znano, zato me ni motilo škripanje stopnic. V prvem nadstropju sem presenečen gledal v odprta vrata maršalovega stanovanja; to presenečenje je menda trajalo samo en hip, ker sem že v naslednjem trenutku potrkal in vstopil z naperjeno parabelo. Iz sosednje male sobe se je prikazala presenečena gospa in me vprašala, kaj želim. »Želim vašega moža, draga gospa!« »Sele proti jutru pride, ker ima ravno danes službo,« je rekla in vsa bleda jela opravičevati svojega moža. »Dobro, gospa, povejte svojemu soprogu, da je bil tu Mirko in da je hotel z njim govoriti o važnih zadevah, in sicer, naj z mojo teto Karolino obzirno ravna, ker revica ni nič-

sar kriva in ničesar ne ve. Hočem reči, če bi se njej kaj zgodilo, bomo tudi mi ukrepali proti vam, draga gospa, zato prosim, da se o tem pogovorite s svojim možem.« Pri moji zadnji besedi je stala pred menoj kot okovana ter me sovražno gledala, ne vedoč, kaj bi rekla; to je trajalo samo trenutek, nato pa je rekla: »Vi ste tisti 'bandito', ki ga tako iščejo. Izvolite sesti!« »Hvala, gospa, nimam vam nič več povedati.« Pri tem sem stopil na drugo stran sobe, kjer je visela laška karabinka, snel sem jo, potegnil zapirac ter rekel: »No, gospa, to karabinko si vzamem s seboj zato, da bo vam mož verjel, da sem bil pri vas na obisku.« Dvoje črnih oči je strmeló vame z divjim sovraštvom, stopil sem počasi skozi vrata in odšel po stopnicah iz hiše.

Tone me je nekaj časa spremljal za gradom čez Zabjo vas na Vojskarsko cesto, nakar sva se poslovila. Stopal sem počasi in potihó po hribu navzgor v gozdove, kjer sem bil prepričan, da nikogar ne srečam.

Ves mesec sem se dolgočasil v Hermanovi jami, da bi me ne zavohal maršal s svojimi karabinjerji in idrijskimi vohljači, ker so uporabljali vse narodne izdajalce, da bi me izsledili. Poročila, ki mi jih je posredoval Mihevec, so bila skrajno napeta. Karabinjerji so začeli patroljirati po vseh stezah in poteh. Okoli Idrije so zastražili vse prehode čez Idrijco. Karabinjerji so se preoblačili v vojaške uniforme, da bi ne bili sumljivi. Kvesturini so vodili svoje pse po senožetih, vendar iz previdnosti niso vtikali nosov v gozdove, ker so se bali vsakega grma. Ponoči so ustavili vsakega civilista v stranskih ulicah in ga legitimirali; večkrat ni pomagala niti osebna izkaznica.

BOJAN KOLER IN ŽLIKROFI

V tistih napetih dneh je Polančeva mati skuhala žlikrofe, poklicala Bojana, ga dobro pogostila, nato mu je rekla: »Sedaj si se najedel, zato vsemi to culo z žlikrofi, ponesi jo svojemu bratu in reci, da ga prav lepo pozdravljam. Če bo pa kaj potreboval, naj sporoči.« Pri teh besedah je Bojan debelo pogledal in dejal: »Mati, saj ne vem, kje je Mirko.« Ona je odgovorila: »Jaz te za to nisem vprašala, vzemi žlikrofe in odnesi, sicer vzamem metlo in bo hujše, kot če pridejo karabinjerji.« Po teh besedah ni Bojanu ostalo drugega, kot da je vzel culico in se zmuznil skozi vrata. Ko sem ga pozneje vprašal, ali se je res ustrašil Poljančeve matere, mi je iskreno priznal, da ga je tako grdo pogledala, da se ji ni upal več ugovarjati..

Bojan je položil culico v mali koš, ga oprtal ter se začel spuščati po stopnicah. Ko so ga ženske vprašale, kam gre, je odgovoril:

»Ah, stari oče me je poslal po drva,« in tako se je počasi zgubil čez viseči most v Mejco, kjer je med vrkami odložil koš, vzel culico ter jo ubral po grmovju ob Idrijci navzgor. Pri Zagodu na Rakah ga je začel slediti neki sumljiv civilist. Zato se je odločil, da jo ubere čez Idrijco. Nekaj časa je šel po Rakah; ko je prišel do najbolj gostega grmovja, se je spustil po grmovju k Idrijci, jo prebredel in zlezel na drugo stran, kjer se je skril med rastlinje — klobuke. Kmalu je zagledal neznanca na drugi strani, kako je iskal sledi, vendar mu ni padlo v glavo, da je Bojan šel čez Idrijco. Bojan je še nekaj časa opazoval drugo stran, nato se je dvignil, še enkrat prebredel Idrijco, se povzpél na Rake in jo mahnil po gozdu navzgor. Ko se je pojavil pri meni, je bil ves moker in popraskan od trnja. Prve njegove besede so bile: »Na, prinesel sem ti žlikrofe.« Prijel sem za culico ter jo odvezal; pred nama je plavaló v kozici nekaj žlikrofov v vodi, o golažu ni bilo ne duha ne sluha; kar verjeti nisem mogel, da se je lahko kaj takega zgodilo. Ko mi je pa Bojan začel praviti, kaj se je z njim dogajalo na poti k meni, mi je bilo vse jasno. Bredel je po globoki vodi in je pozabil, da vleče culico pod vodo. Ko sem ga pogledal, je gledal predse in dejal: »Saj sem vedel, da s temi žlikrofi nekaj ne bo v redu.«

Po prihodu Toneta Mihevca iz Ljubljane sva ugotovila, da je glavna nevarnost minula ter da ni več razloga za skrivanje. Zato sem se odločil, da po najkrajši poti odrinem nazaj v Jugoslavijo. Zvečer sva se s Tonetom na Tičnici poslovila, ne vedoč, da so se najine roke zadnjikrat stisnile v slovo. Ogledovala sva se, kot da se nisva še nikoli videla. Pri tem mi je dajal nasvete, kako naj se vedem, da ne padem v roke Lahom. Dolgo sva sedela in gledala na razsvetljeno Idrijo, nebo je bilo jasno, slišati je bilo samo ropotanje strojev v Sagah. Naenkrat je Tone vstal in dejal: »Mirko, dovolj je, ura je že ena, čas je, da se posloviva.« Stisnila sva si roke za vedno, usoda se je bridko poigrala z nama.

Proti jutru sem potrkal na vrata Glihovega stanovanja na Faletovšu v Zaspani grapi. Gliha mi je odprl vrata ter mi velel, naj vstopim potihó, ker vsi še spijo. V podstrešni sobici sem odložil na mizo orožje ter legel na blazino, ki mi jo je pripravil Gliha na tla. Čez dan sem se pošteno očedil, ženske so me oprale in polikale, tako da sem se čutil kar prerojenega. Domači so mi pripovedovali o raznih laških hajkah in grožnjah, češ da dajejo celo nagrado na mojo glavo. Gliha pa mi je svetoval, naj ob prvem mraku grem na pot, ker je stanje preveč nevarno.

V popoldanskih urah sva z Glihom razpravljala o političnih in organizacijskih problemih. Gliha je ob tej priliki kritiziral naše

oborožene spopade, češ da se je treba takih dejanj izogibati za vsako ceno. Posebno ostro me je grajal zaradi požiga v Mejci ter mi očital, da zaostrejemo stanje brez potrebe in spravljam organizacijo v nevarnost. Moral sem mu priznati, da ima prav, da pa sem se moral tudi jaz podrediti sklepu celice, čeravno nisem soglašal s takimi akcijami. »Ti, ti se ne strinjaš, si pa pri vsakem obo-

Jožko Knap, orožar

roženem spopadu zraven!» »Da, tovariš Gliha, imam pa tudi take nevarne naloge. Hodi ti čez mejo v takšnih okoliščinah pomeni spopad za spopadom!» Med pogovorom nama je Glihova hčerka Milka postregla s čajem ter naju opozorila, da je že tema in čas za na pot. Oba sva presenečeno strmela v okno in se čudila, da je čas tako hitro minil. Jel sem se hitro obuvati in se pripravljati na pot. Pri tem sem prosil Milko, naj bi šla na ogled okoli hiše, da bi jo neopažen zapustil. Čez nekoliko minut se je vrnila vsa prepadena in mi povedala, da je hiša popolnoma obkoljena od fašistov in karabinjerjev. Pri tej novici tudi meni ni bilo vseeno, zato sem takoj naročil Milki, naj gre v spodnje stanovanje k hišnemu gospodarju pod pretvezo, da si kaj izposodi, obenem pa naj bi nekoliko pogledala okoli hiše, če je kakšna možnost za neopažen umik. Ko se je Milka vrnila, mi je žalostno povedala, da se gospodar in gospodinja jezita zaradi mene. Faletovška je zahtevala od moža, naj me ovadi fašistom, on pa ji je grozil s sekiro in z besedami: »Kakor hitro poskusiš presto-

piti prag in izdaš Mirka, te s sekiro podrem na tla.« To je izrekel tako prepričevalno, da je gospodinja vzelo sapo, on pa se je postavil s sekiro pred vrata in tiho čakal. Faletovšek je bil tih in skromen, z njim nisem nikdar spregovoril besede, vendar se je tisti večer odločil, da uniči tudi svojo družino, če bi bilo potrebno. V njem je vzkipelo vse tisto, kar ga je vsa leta po prvi svetovni vojni mučilo. Tudi on je bil sit fašističnega okovja.

Po vsem tem se je bilo treba hitro odločiti in se prebiti skozi laške zasede v svobodo. Glihi sem hitro naročil, naj odpre vrata na hrib pri polni svetlobi; v naslednjem trenutku naj bi se začel sprehajati do vrat in nazaj, tako da bi ga Lah razločno videli pri vratih. To naj bi presenetilo fašiste, da bi bila vsa njihova pozornost skoncentrirana v razsvetljena vrata. Dobro je znano, da če stojiš nekje v temi in gledaš v neko koncentrirano svetlobo, za trenutek oslepiš, ko pogledaš v temo. Na koncu sobice, kamor od zunaj ni bilo vidno, sem zadržal Gliho, stopil na njegovo mesto in šel k vratom, kjer sem se za trenutek ustavil, nato pa sem se hitro spustil ob zidu v temo pred hišo ter se naglo splazil od hiše nekoliko metrov v breg. Medtem je Gliha še vedno stal med vrati in gledal v temo. V istem trenutku so fašisti in karabinjerji s krikom navalili na Gliho, jaz pa sem se v splošni zmedi splazil dalje v hrib. Med grmovjem nad grapo sem naletel na stražarja, ki je imel samo toliko časa, da je še kriknil, ker sem ga s svinčnim bokserjem podrl na tla. Pred hišo pa so rjovel razočarani fašisti in kvesturini ter gonili starega Gliho s konicami bajonetov okoli hiše, da bi jim pokazal, kje sem in da bi priznal, da sem bil pri njem.

Pozneje je Gliha povedal, da so mu v hiši napravili preiskavo, nato so ga odvedli pred hišo in postavili k zidu, kot da bi ga nameravali ustreliti. Pri tem so ga suvali s karabinkami, da je večkrat padel na tla. Naenkrat so ga pustili na miru, utihnil je ves prejšnji hrušč, h Glihi je pristopil karabinjer ter mu rekel, naj gre v hišo. Potem ga ni nobeden nič več vprašal. Ko se je zdanilo, ni bilo nobenega črnosrajčnika več.

Pri vsem dogodku je bilo важно to, da niso mogli Glihi dokazati, da sem se zadrževal pri njem. Po naših takratnih ocenah smo bili mnenja, da so ga pustili za vabo. Glede na to smo ga popolnoma izolirali.

Po mojem prihodu v Ljubljano sem moral za nekaj časa v ilegalo, ker je takratno italijansko predstavništvo v Ljubljani obvestilo ljubljansko policijo, da sem sodeloval pri požigu kolonije v Idriji. Policija me je sicer nekaj časa iskala in poizvedovala, kje sem. Ko pa so dobili z več strani informacije, da sem pred dvema mesecema odpotoval

v Tuzlo k očetu, je poizvedovanje prenehalo. Legendo o mojem potovanju v Bosno so razglasili namerno moji sodelavci, da bi mi zagotovili alibi.

O požigu fašistične kolonije v Mejci je poročal emigrantski časopis »Istra«, ki je izhajal v Zagrebu. Pisec tega članka je povezal ta požig z borbo primorskih Slovencev za narodne pravice.

Med mojim skoraj dvomesečnim bivanjem v Idriji je tov. Markič pripeljal po nalogu prve celice Jožefo Brejc ilegalno čez mejo v Ljubljano. Zaradi tega sem moral najeti stanovanje, da sem lahko tako staro ženico vsaj delno pomiril. Stanovanje sem dobil pri Suranu na Medvedovem brdu pri Ljubljani in se pozneje še sam preselil k njej.

ARETACIJA ANTONA MIHEVCA

V začetku oktobra leta 1934 je prišel ponoči v moje stanovanje Herman Majnik ves premočen in sestradan. Prve besede, ki jih je izrekel, so bile: »Toneta Mihevca so večeraj aretirali na stanovanju.« To novica me je zadela kot blisk z neba. S Hermanom dolgo nisva spregovorila, kajti oba sva vedela, da je s tem celica izgubljena. Po dolgem molku sem se odločil, da mora nekdo takoj v Idrijo. Še isto noč sem prebudil tov. Markiča v domu društva »Tabor« na Viču ter ga prosil, naj gre takoj z menoj na moje stanovanje na Medvedovo brdo. Spotovama sem mu jel pripovedovati o aretaciji Antona Mihevca in o nujnosti, da gre nekdo v Idrijo rešit, kar se da. Po dvehurnem posvetovanju s Hermanom in Markičem smo sklenili, da se mora Jože Lazar začasno skriti ali pa se umakniti v Ljubljano, da je treba takoj vsa skrivališča orožja in knjig spremeniti, in sicer predvsem tista, za katera je vedel Tone. Nadalje, da natančno poizvedemo, kako je prišlo do aretacije.

Naslednji dan se je Markič odpeljal s kolesom v Rovte, kjer je že v prvem mraku prekoračil mejo pri kamnu XXVIII na sektorju 42. Po celonočni hoji je končno prispel v jutranjih urah v Idrijo in se takoj oglasil pri Lazarjevih, kjer mu je mati postregla z zajtrkom in mu sporočila, da Jožeta ni doma in da ga bo najbrže našel v Hermanovi jami, kjer se skriva. Po teh vesteh se je Markič takoj napotil v Hermanovo jamo in našel tam Jožeta, ki je komaj čakal, da je kdo prišel z navodili, kaj naj bi ukrenila.

Zvečer sta zapustila jamo in se napotila k Antoniji Mihevc, da bi poizvedela podrobnosti o aretaciji. Okoli polnoči sta se približala hiši, oba oborožena do zob. Rahlo sta potrkala na okno. Čez nekaj časa se je oglasila mati in vprašala, kdo je. Na vprašanje, kaj hoče, ji je odgovoril, da bi jo rad nekaj vprašal zaradi Toneta. Čez nekaj časa se je pojavila pred vrati in prosila sta jo, da bi šla z njima za telovadnico, kjer je bilo bolj varno.

Ko je mati prišla za njima, se je obema zdela boječa, vendar sta kmalu spremenila svoje mišljenje, ko jima je začela jezno pripovedovati, kako so Toneta aretirali. Prišli so kot že večkrat s pretvezo, da iščejo Mirka Kolerja. Koliko jih je bilo, ni videla, imeli so pse, nekaj jih je stalo okoli hiše, medtem ko so drugi preiskovali po hiši in na podstrešju, nakar so začeli premetavati drva pred hišo. Vse kote so pregledali; mislila je, da ne bodo nič našli, pa ni bilo tako. Med drvni so našli nekaj knjig in jih začeli kazati Tonetu pod nos, rekoč: »Sedaj te imamo, ne boš več delal propagande proti Italiji, prišli boste vsi na vrsto, pa tudi tvoj komandant nam bo kmalu padel v roke.« Pri tem so mu zvezali roke in ga potegnili iz hiše. Tone je še enkrat kljubovalno pogledal vse navzoče ter z dvignjeno glavo gledal čez vrt k sosedu, kjer so se mu škodoželjno smejala razuzdana dekleta.

JURIJ BAVDAZ

Iz zgodovine idrijskega delavstva - pedsocialistično obdobje

Izjemni položaj, ki ga je imel idrijski rudnik, se odraža tudi v svojskem razvoju delavskega gibanja v Idriji.

Ker je historiat rudnika izčrpno obdelan v Mohoričevi »Zgodovini idrijskega rudnika«, se lahko osredotočimo kar na analizo delavskega gibanja samega, kajti razvoj in dosežki idrijskih delavskih organizacij so

bili pomembni v slovenskem merilu. Idrija je bila prvo slovensko mesto, ki si je priborilo socialističnega župana; izdaje socialistične založbe »Naprej« so bile pomembne za celotno slovensko socialistično gibanje (Komunistični manifest); že leta 1900 je glasovala za socialno demokracijo v Idriji več kot polovica vseh volivcev; delavstvo si je

ustvarilo z gospodarsko organizacijo »Konzumno društvo« najmočnejšo tovrstno organizacijo na Slovenskem.

Socialistično gibanje se je začelo v Idriji dosti kasno (prvo praznovanje 1. maja 1899. leta). Konservativnost okolja in slabe zveze s svetom so preprečile zgodnejši razvoj. Vendar se je delavsko gibanje v nekaj letih razraslo, utrdilo, tako da je postala Idrija socialistično žarišče.

Do prvih pojavov socialističnega gibanja je bilo delavstvo v Idriji v patriarhalnem odnosu do direktorije, brez samozavesti in dejansko prepuščeno samovolji ravnateljstva. Iz takih odnosov je stopil idrijski rudar direktno v organizirano socialistično gibanje. Postopnega prehoda iz delavskih izobraževalnih podpornih društev, ki je značilen za druga delavska središča, v Idriji skoraj ni bilo.

V predsocijalističnem obdobju so idrijski rudarji poznali eno samo pot za izboljšanje svojega položaja: prošnje do ravnateljstva, prošnje do župana in prošnje slovenskim poslancem. Dve taki akciji rudarjev pa sta le bili pomembni.

Prva iz let 1876—1880 in druga 1890—1894. Obe sta popisani v Mohoričevi zgodovini idrijskega rudnika, zato ju ne bi ponavljal.

Delavstvo se je v tem obdobju, kot nam poroča Mohorič, obračalo za pomoč na meščanske politike, ker si ni znalo drugače pomagati. V tej dobi je bil idrijski rudar med najmanj politično in sindikalno razgledanimi delavci na Slovenskem. Tako ga je ocenjeval tudi meščanski politični tisk. Ob zasavski stavki v januarju 1892. leta ga je na primer dopisnik v »Slovincu« takole »hvalil«: »Namesto, da so delavci precej posegli po zadnjem pomočku in napravili štrajk, bolje bi bili storili, ko bi se bili po svojih odposlancih obrnili do vlade na pomoč, kakor so to storili idrijski rudarji.«*

Ravno tako sta v januarju priobčila »Slovenec«** in »Slovenski narod«*** dopis iz Idrije, kjer podpisani »idrijski rudarji hvallijo Ferjančičev uspešen poseg v parlamentu in pri poljedelskem ministrstvu«. Članek v »Slovincu« se zaključuje takole: »Hvaležni smemo biti rudarji gospodu dr. Ferjančiču in vsem drugim gospodom, kateri so k temu kaj pripomogli, da se je o naše stvari na višjem mestu razpravljalo. — Znana je tudi velika dobrotljivost Njega ekselencije poljedelskega ministra gospoda grofa Falkenhayna, kateri bode gotovo našo ponižno prošnjo usli-

šal ter nam še enkrat izboljšal delavske plače, za kar mu bomo vsi delavci pri rudniku iz srca hvaležni. Idrijski rudarji«.

Dr. Dušan Kermavner je v svojem delu »Začetki slovenske socialne demokracije« dal k članku takšen dopis:

»Pri objavi dopisa v »Narodu« (članek je izšel v obeh listih) je v zadnjem stavku odpadla besedica »ponižna« pred »prošnjo« in pa »še enkrat« pred »boljšalo« — a komaj zaznavno manj upognjen je v »Narodu« verziji videti hrbet idrijskega prosilca v primeri z vzravnanim borcem iz premogovnega revirja. Tudi idrijski rudarji so prav kmalu stopili na isto pot s trboveljskimi in zagorskimi, t. j. priključili so se skoraj prav tako strnjeno in nanagloma, kakor oni delavski socialni demokraciji in se odrekli meščanskemu vodstvu in upogibanju hrbta pred »dobrotljivim ministrom«, častnim meščanom mesta Idrija od 1891. Seme, ki je potem vzkilo v »socialni demokratizaciji« idrijskega delavstva, pa je nemara že tudi med njim zasejal »Delavski list« in tudi vse Ferjančičevo zanimanje za rudarske razmere lahko pripišemo bojazni pred socialistično kugo med Idrijčani.«*

Iz navedenih citatov lepo vidimo, na kakšni stopnji razvoja je bilo idrijsko delavstvo v obravnavanem obdobju. Podatki o socialističnem delovanju do 1895 so skopi, saj so bili tudi socialistični poizkusi v teh razmerah skromni. V vseh socialističnih središčih naletimo na poizkuse ustanavljanja ali vsaj propagiranja delavskih organizacij dosti prej, celo nekaj desetletij prej. Nosilci in prinašalci teh idej so bili obrtniki ali delavci, ki so potovali za kruhom po industrijskih središčih Evrope in so se tam seznanili s socialističnimi idejami in organizacijo. Idrijski rudarji pa niso potovali in tudi tuji delavci niso prihajali v Idrijo. Tujci nasploh so bili v Idriji redkost. Nemški uradniki so pač poznali delavsko gibanje in njegovo nevarnost, toda to je idrijskemu proletariatu le škodovalo, saj so znali uradniki opaziti prve neboljane poizkuse in jih sproti zatreti. Z gotovostjo lahko trdimo, da do leta 1895 ni nastopil v Idriji noben predstavnik socialističnega gibanja. Tak nastop bi namreč našel svoj odsev v meščanskem časopisju. A danes lahko le domnevamo, kako so se pojavili med idrijskimi rudarji prvi glasovi o socializmu. Dr. Dušan Kermavner pravi, »da je nemara seme socializma zasejal med (idrijskimi) rudarji »Delavski list«.* Da je bil prvi stik med rudarji in socialističnim gibanjem vzpostavljen s tiskom, je prav verjetna domneva.

* »Slovenec« 16. januarja 1892.

** »Slovenec« 13. januarja 1892.

*** »Slovenski narod« 15. januarja 1892.

* Dr. D. Kermavner: Začetki slovenske socialne demokracije, str. 350.

Prvi znaki, da je bilo idrijsko delavstvo dojemljivo za socialistično gibanje, segajo v leto 1891—1892. 25. in 26. decembra 1891 je bila rudarska konferenca (socialdemokratska) v Grazu. Med pozdravnimi brzojavkami je tudi pozdrav idrijskih rudarjev: »Bog daj, da bi pravična stvar zmagala — Idrijski rudarji.«* Tu je prvič izpričano, da je skupina idrijskih rudarjev vedela in simpatizirala s socialističnim gibanjem. Dr. Dušan Kermavner pravi, da so (socialdemokrati) morda pošiljali tja kak izvod lista 'Arbeiterville', prej pa nemara že tudi 'Delavski list'.*** Nekaj mesecev kasneje imamo že poizkus formiranja socialdemokratske organizacije. Liberalni »Rodoljub« piše: »Dva paznika hotela sta ustanoviti novo bratovščino (to je podporno organizacijo) in tudi res pregovorila nekatere rudarje, da bi plačevali neki denar, a stvar se je še v pravem času izjalovila in sreča je bila zaslepljenecem toliko mila, da so dobili povrnjene že vplačane svoje novce.«***

O tem prvem poskusu nimamo nikakršnih drugih podatkov, a že ta nam priča, da je bil vzpostavljen stik med rudarji in socialdemokratskim »Pravovarstvenim društvom« v Ljubljani. Da je vodstvo rudnika to preprečilo in celo zahtevalo, da se vplačani zneski (članarina) vrnejo rudarjem, je bil za idrijske razmere normalen dogodek. Rudarji so živeli v takšni odvisnosti, da je že takšen poizkus zahteval dosti poguma, saj je bil storjen gotovo brez vednosti uprave. Vsekakor je morala biti reakcija uprave ostra, ker moramo čakati na ponoven poskus več kot tri leta. Prve novice o delavskem gibanju so prihajale med delavstvo iz meščanskih listov, in najsi bodo te novice še tako izkrivljene, so jih rudarji »znali« brati in dojemati. V medsebojnih razgovorih so te vesti predelali, predebatirali, iskali novih poti, zlasti še za rešitev mezdne vprašanja, ker so jih meščanske intervencije vedno znova razočarale.

Za to obdobje o socialističnem gibanju ni nobenih pravih dokazov, zato pa nam je na voljo dosti podatkov o razvoju krščanskega socializma v Idriji.

J. Dolenc, urednik Krekovih Zbranih spisov, trdi, da ni bil Krek pobudnik za ustanovitev prvih krščansko-socialnih organizacij, temveč da so krščansko usmerjeni delavci sami zahtevali njihovo ustanovitev. Leta 1893 je v Idriji ustanovljena prav taka organizacija na pobudo kateheta Osvalda. Pri tej ustanovitvi je Krek sodeloval in jo je šteti

za prvo izoblikovano Krekovo krščansko organizacijo.

O ustanovitvi in delovanju društva povzemamo po J. Dolencu, da se je na pobudo kateheta Osvalda ustanovila v Idriji 1. 1893. prva delavska organizacija (na Slovenskem) z izrecno katoliškim programom, kot »Katoliška delavska družba v Idriji«. Politična diferenciacija, ki se začne v letu 1892, povzroči izstop klerikalno usmerjenih članov iz »Delavskega bralnega društva«. Izstopivši si ustanovijo svoj krožek. Delovanje tega krožka se je omejevalo na naročanje in izposojanje 7 izvodov »Slovenca«. Na pobudo rudniškega pisarja Ivana Brusa ter kateheta Osvalda se začne akcija za ustanovitev krščansko-socialnega društva. Glede pravil se Osvald obrne za pomoč k dr. Kreku, ki priskrbi vzorec pravil nekega katoliškega delavskega bralnega društva na Češkem. Prošnjo za odobritev novega društva je podpisalo nad 40 delavcev. Krek posreduje, ker je bila prva prošnja odbita. J. Dolenc pravi, »da je dr. Janez Evangelist Krek kazal svojo naklonjenost družbi, idrijskemu delavstvu pa še posebej.« Hodil je redno dolgo dobo let v Idrijo, stopil je v najtesnejši stik z rudarji in gozdnimi delavci. Tudi socialisti so ga radi hodili poslušati in so se vedno dostojno obnašali. Prvi Krekov nastop v Idriji je bil dne 29. oktobra 1893 na ustanovnem zboru zgoraj imenovanega društva.*

Krek je znal govoriti in prepričevati delavce in še danes je odprto vprašanje, kako da mu ni uspelo pridobiti večjega števila rudarjev, saj je prišel v Idrijo dve leti pred socialnodemokratskimi agitatorji. Ta Krekov neuspeh nam dovoljuje mnenje, da so bila radikalna prizadevanja idrijskih rudarjev že izoblikovana, čeprav nimamo o tem nobenih vidnih dokazov. Kolikšne so bile pa Krekove prepričevalne sposobnosti, razvidimo iz »Slovenskega naroda«, ki piše: »Na raznih shodih je (Krek) v svojih govorih razvijal nazore in se izrekel za načela, katera so povzročila, da je v srcih tako najzagrizenejših, kakor tudi najomikanejših socialističnih voditeljev vzklikla cvetka zaupnosti do dr. Kreka.«**

Po ustanovitvi Katoliškega delavskega društva v Idriji je Krek razširil ustanavljanje delavskih organizacij na Ljubljano in že naslednje leto pride do izrednega razvoja krščansko-socialnega gibanja. Marca 1894 se ustanovi Katoliško delavsko društvo v Zagorju. 22. julija sledi ustanovno zborovanje »Slovenskega katoliškega delavskega društva v Ljubljani«. To društvo postane središče krščansko-socialnega delovanja. Novembra

*in ** Dr. D. Kermavner: »Začetki slovenske demokracije«, str. 335.

*** »Rodoljub«, 7. maja 1892, cit. po dr. Kermavnerju: »Začetki slovenske socialne demokracije«, str. 350.

* J. Dolenc, Izbrani spisi Janeza Evangelista Kreka, 1. knjiga, 2. snopič, str. 34-35.

** »Slovenski narod« 17. februarja 1897.

1894 izide prva številka »Glasnika«, ki širi krščansko-socialna načela na Slovenskem. Konec leta se ustanovi »Katoliško društvo za delavce v Ljubljani«. Februarja 1895 dobimo prvo »Delavsko konzumno društvo« za Ljubljano. S tem je Krek prehitel socialne demokrate in celo dunajske krščanske socialiste. V »Slovincu« začne agitirati za Raiffeisnove posojilnice in objavljati »Črne bukve kmečkega stanu«. V letu 1895 je torej razširil agitacijo tudi na kmečki življenjski in tu je dosegel resnično velik uspeh. Dne 13. oktobra 1895 na prvem zborovanju »zaupnikov delavskih stanov« dobi krščansko-socialno gibanje svoj program, znan kot »Socialni načrt slovenskih delavskih stanov«.

V teh dveh letih se je gibanje utrdilo. Krekova zagrizenost se je prenesla na shode, kjer pride do besednih in dejanskih spopadov s socialdemokrati. Krek se ni izogibal ne cest ne gostiln ne tovarn, bil je povsod in v politični borbi ni poznal (vsaj v začetku gibanja) kompromisov. Lahko trdimo, da je bil v tisti dobi prav zagrizen.

Krščanski socialci so že od samega začetka začeli sistematsko razbijati javne socialnodemokratske shode. Predolgo bi trajalo, če bi hoteli sami naštet vse te akcije. Posledica politične ofenzivnosti Krekovega gibanja v letih 1894—1899 je bila, da so socialdemokrati obdržali krepki postojanki samo v Zagorju in Idriji. Krščanski socialci so sicer poskušali tudi v Zagorju uničiti socialdemokratsko organizacijo z vsemi sredstvi. Celo škof Jeglič je sodeloval pri tej akciji. Zgradili so celo reprezentativen Delavski dom v Zagorju. Vendar sta Čobal in Rinaldo, voditelja tamkajšnjih rudarjev, zmogla zadržati večino v socialdemokratskem gibanju. V Ljubljani so se stari socialdemokratski voditelji Zeleznikar, Brozovič, Kramaršič upirali do skrajnih meja temu napadu, je pa krščanski socializem v javnih nastopih-shodih le prevladal in to s pomočjo okoliških kmetov, ki so jih znali Krek, Gostinčar in duhovščina organizirati, da so prihajali v Ljubljano razbijati socialdemokratske shode.

Zaključujemo ta prikaz z ugotovitvijo, da je krščanski socializem v prvi ofenzivni dobi omejil socialnodemokratsko organiza-

cijo na področja, kjer je že bila utrjena in preprečil njeno razširjevanje na ostala industrijska središča. Izjemen je bil razvoj le v Idriji. Krščanski socializem se je tu pojavil dve leti pred socialno demokracijo, ni si pa pridobil močnejšega vpliva med rudarji. Imel je sicer vse pogoje, da bi se uveljavil. Zakaj jih ni znal ali ni mogel izrabiti? Ali naj iščemo rešitev v negativni oceni prvega voditelja krščanskih socialcev kateheta Osvalda, ki je nastopal surovo v politični borbi in je imel problematično zasebno življenje? To bi bil pač prešibak argument. Lahko pa postavimo domnevo, da se je socialistični poizkus iz leta 1892 globoko ukoreninil v delavski zavesti in da je ostal idrijski rudar zato nedostopen za krščanski socializem. O taki pasivni opoziciji pa nimamo nobenih stvarnih dokazov. Noben protisocialistični list namreč ne omenja ali napada kakršen koli socialistični pojav do septembra 1895. »Glasnik«, »Slovenec« ali »Domoljub« bi reagirali na še tako skromen pojav.

Martin Likar v svojih spominih pravi, da je obstajala pred letom 1895 skupina socialistično mislečih rudarjev, ki se je zbirala v hiši rudarja Urbana Strempflja.* Ugotovljeno je le, da so se v letih 1895—1897 socialistični rudarji zbirali na domu Urbana Strempflja, ker niso imeli svojih prostorov. Tudi Likarjev podatek, da je nastopil leta 1894 na liberalnem shodu Ludvik Zadnik in da mu je večina rudarjev pritrjevala, ni utemeljen.**

V letih 1894 in 1895 ni nastopil noben socialistični govornik na liberalnih in klerikalnih shodih v Idriji. Prvi tak zabeležen nastop je iz februarja 1896, ko nastopata na liberalnem shodu Brozovič in Kramaršič.

Lahko torej trdimo, da ni bilo socialističnih nastopov v Idriji med majem 1892 in 1. septembrom 1895 ter da večina rudarjev do takrat politično ni bila opredeljena.

Socialistična stranka je v letu 1895 začela boj za neopredeljene rudarje — kako se je ta boj iztekel, smo že opisali v lanskem letniku Idrijskih razgledov.

* V virih tudi Strempfel.

** Martin Likar »Spomini« (rokopis hrani Mestni muzej v Idriji)

Naročnike prosimo za poravnavo naročnine 4.— Ndin na tekoči račun 5202-603-119, ali v pisarni Turističnega društva na avtobusni postaji, ali v pisarni muzeja v gradu.

Občinski praznik 1966

Idrijska občina je letos proslavljala svoj praznik v glavnem v Cerknem 26. septembra s slavnostno in delovno sejo občinske skupščine, s svečanostjo pred spomenikom ter odkritjem petih spominskih plošč, ki obeležujejo kraje z važnejšimi dogodki iz NOB.

Predsednik Janez Dolenc je ob tej priliki prebral pomemben govor, iz katerega povzemamo nekaj glavnih misli.

Najprej se je govornik povrnil za 23 let nazaj, v čase, ko je na celotnem ozemlju Primorske pod okupacijo Italije dobilo narodnoosvobodilno gibanje velik razmah. Italijanski okupator je takrat prejel tako hude udarce, da je moral kapitulirati. Dogodki po 8. septembru 1943 so nam dali velike pogoje za razvoj osvobodilnih sil. »Naši občani, ki so morali služiti v okupatorjevi vojski, so se naglo vračali v svoj domači kraj in se vključevali v naše borbene enote. Mnogi niso dospeli do svojega domačega kraja, ker so se že prej vključili v enote, na katere so naleteli. Tako številčen porast borcev je zahteval tudi reorganizacijo dotedanjih vojaških enot. Iz številnih odredov in nekaj brigad so se formirale nove vojne enote, mnoge pa so se močno okrepile. Ena teh novih formacij je bila tudi 16. SNOB Janka Premrla-Vojka, po naše imenovana Vojkova brigada. Delovala je v sestavi Triglavske divizije, kasneje XXXI. divizije. Če bi ugotavljali številčno udeležbo borcev naše komune v posameznih vojaških formacijah, bi ugotovili, da se je največ borcev borilo v tej vojni enoti.

Čeprav je bila hitra manevrska enota, je bilo njeno borbeno ozemlje prav pri nas. Največje borbene uspehe, kakor tudi najtežje žrtve je ta brigada doživljala v neposredni okolici naše občine. Vsem pa je še dobro v spominu, da je bilo njeno najprijetnejše domovanje v Cerknem, kjer so jo enostavno imenovali »naša brigada«. Očetje in matere so čakali na svoje sinove, žene na svoje može, otroci so v upanju pričakovali svojega očeta. Vsak povratek edinice je poleg veselja borcev težil z grenkobo ob misli na padle tovariše. Tudi v Cerknem imamo grobnico s skoraj tisoč žrtvami, med katerimi je največ Vojkovcev. Poleg Vojkove brigade pa so na našem ozemlju delovale tudi vse enote IX. korpusa.

Ne bi bilo prav, če bi ob tej priliki ne omenili tudi Partizanske bolnišnice »Franje« in Partizanske bolnišnice »Pavle«. Obema gre veliko priznanje. »Franja« je še danes zaradi izrednega topografskega položaja in velike pomembnosti prava turistična točka in

originalni spomenik, ki nam najlepše kaže, kako naporna je bila borba in kako visoko smo cenili življenje naših ljudi!

V Šebreljah je bila leta 1944 formirana artilerijska brigada IX. korpusa. Tu se je urila, odhajala v napad in se zopet vračala. Globoko pod Vojskim je v težkih pogojih delovala Partizanska tiskarna »Slovenija«, ki je tiskala »Partizanski dnevnik«, ideološko in kulturno literaturo in je s tem omogočila enotno formiranje naših borcev in ljudstva. Kako naporno je bilo delo tiskarjev, se lahko prepričamo, ko si ogledamo dobro oskrbovane objekte.

Vse to je bilo navedeno, ker je skupščina 16. februarja podelila domicil naslednjim formacijam: 16. SNOB Janka Premrla-Vojka, artil. brigadi IX. korpusa, SVPB »Franji«, SVPB »Pavli« in »Sloveniji«.

V nadaljnjem govoru je predsednik povedal nekaj misli, ki se nam zdijo načelno važne in pomembne, zato jih navajamo dobesedno:

»Svoboda nas je zatekla gospodarsko šibke, izčrpane in s porušenimi gospodarskimi objekti. Premnoge požgane domačije so ostale brez gospodarja. Medsebojna solidarnost je pripomogla, da se je doba obnove hitro zaključila. V povojni dobi smo imeli tudi velik odtok najboljših delovne sile v industrijske centre. Potrebno je bilo oskrbeti industrijske centre s prehrano. Hočem namreč povedati, da danes razviti centri in komune niso postali razviti samo z lastnim delom, temveč je k temu pripomoglo prav vsako najbolj oddaljeno kmečko ozemlje. Vse je doletela obvezna oddaja, ki je omogočila oskrbo naše industrije. V letih gospodarske blokade po informbiroju so neusmiljeno pele gozdarske žage po naših gozdovih, ker je les najbolj zalegel na zahodnih tržiščih, da je lahko služil za izgradnjo bazične industrije in energetike. Gospodarsko nerazvita območja so krepko pripomogla, da smo zgradili industrijske centre in velike energetske objekte. Sedaj pa zganjamo nekoliko pretiran separatizem s formiranjem raznih zaprtih razvitih komun, komunalnih skupnosti in regij! Hočem povedati to, da je vsa naša skupnost gradila bazo in največja osnovna sredstva. Danes pa se pretirano skrbi, da ostaja akumulacija, ki se formira ob uporabi teh sredstev, zelo lokalna in se zato razlika med razvitimi in nerazvitimi kraji čedalje bolj veča!

Do leta 1956 smo imeli v naši komuni poleg rudnika, gozdnih obratov in skromne

lesne industrije le nepomembna podjetja in obrti. Nismo bili deležni nikakršnih večjih investicij. Nekaj večjih uspehov je bilo doseženih šele po tem letu. Narodni dohodek je v porastu, vendar je še vedno pod republiškim povprečjem. Leta 1963 je bil 260.000 din, letos pa je 690.000 din. Republiški povpreček pa je 746.000 din. Pri nas nismo bili deležni nikakršnih vlaganj višjih družbeno-političnih skupnosti in vse smo morali ustvariti sami.

Dohodki proračuna so premajhni, da bi krili potrebo po vzporednem razvoju drugih komunalnih objektov in objektov za rekre-

acijo. Kar imamo, so ustvarili naši kolektivi, ki so se odločili, da odstopijo del sredstev za potrebe naših krajevnih skupnosti. Letos bi morali na ta način zbrati 120.000.000. O teh potrebah pa v nekaterih kolektivih vse premalo razpravljajo, ali pa se jim pozikšajo celo izogniti. Treba pa se je zavdati, da bo vsakdo užival toliko teh splošnih dobrin, kolikor bo vlagal.

Ob koncu je predsednik pozval vse proizvajalce, da bi vlagali čim več truda v dobro in kvalitetno proizvodnjo, da bi utrjevali samoupravljalno zavest v interesu skupnosti. S. L.

Skupščina občine Idrija

Seja skupščine dne 28. marca 1966:

Na svoji 11. seji je skupščina občine Idrija obravnavala:

1. Odlok o proračunu občine Idrija za leto 1966. Proračunski dohodki občine Idrija za leto 1966 znašajo skupno 8.108.870 Ndin, izdatki pa 8.005.610 Ndin, medtem ko je nerazporejene tekoče rezerve 103.260 Ndin. Sredstva občinskega proračuna so bila razdeljena takole:

	Ndin
Sklad za šolstvo občine Idrija	3.721.350
Kulturno-prosvetna dejavnost	287.580
Socialno skrbstvo	923.800
Zdravstveno varstvo	147.100
Komunalna dejavnost	172.950
Delo državnih organov	1.507.470
Dejavnosti krajevnih skupnosti	47.150
Dejavnost družbeno-političnih organizacij in društev	174.990
Negospodarske investicije	156.120
Različni gospodarski posegi (vzdrževanje obč. in krajevnih cest, regres za mleko)	617.610
Proračunske obvez. iz prejšnj let	103.260

2. Odlok o prispevkih in davkih občanov v občini Idrija.

S tem odlokom so bili določeni prispevki in davki, katere plačujejo občani v občini Idrija na podlagi določil temeljnega zakona o prispevkih in davkih občanov in republiškega zakona o prispevkih in davkih občanov ter stopnje prispevkov in davkov, ki pripadajo občini. Za prispevek iz osebnega dohodka iz delovnega razmerja je bila določena stopnja v višini 5%, prispevek iz osebnega dohodka od kmetijske dejavnosti 20%, prispevek iz osebnega dohodka od samostojnih obrtnih in drugih gospodarskih dejavnosti 12,5%. Ta odstotek se pri prispevku od samostojnih obrtnih gospodarskih dejavnosti odmerja od pavšalno ugotov-

ljenih osnov za zavezanca v naseljih Idrija, Sp. Idrija in Cerkno ter posebej za zavezanca v ostalih naseljih občine. Prispevek zavezancev v Idriji, Sp. Idriji in Cerknem je nekoliko višji od zavezancev ostalih naselij. Za osebni dohodek od intelektualnih storitev se je prispevek določil po stopnji 12,5%, za prispevek iz osebnega dohodka od avtorskih pravic, patentov in tehničnih izboljšav pa po stopnji 3,5%. Za dohodek od stavb je bil predpisan davek v višini 50% od ugotovljenih osnov, na dohodek od premoženja in premoženjskih pravic po stopnji 20%, za davek na tujo delovno silo pa po stopnjah od 10 do 40% glede na število zaposlenih delavcev.

3. Odlok o prispevku za uporabo mestnega zemljišča.

Odlok predpisuje uvedbo prispevka za uporabo mestnega zemljišča, s katerim se zbirajo sredstva za financiranje komunalne dejavnosti v občini. Prispevek se plačuje za zemljišča, ki ležijo v ožjem gradbenem okolišju mesta Idrija. Predvidoma bodo sredstva, zbrana s tem odlokom, dosegla okrog 16 do 20 milijonov starih dinarjev. Osnova za plačevanje prispevka je površina (m²) zazidanega in nezazidanega zemljišča, ki se uporablja, medtem ko se v stanovanjskih in poslovnih stavbah plačuje prispevek od koristne površine. Na podlagi navedenih meril je bila določena višina prispevka na podlagi posameznih coningov, na katere je bilo mesto razdeljeno, tako da je prispevek v ožjem središču mesta višji kot prispevek v ostalih predelih.

4. Odlok o ustanovitvi sklada za izgradnjo zdravstvenega doma v Idriji.

Zaradi nujnosti, da se v Idriji čimprej zgradi nov zdravstveni dom, v katerem bi poslovale splošna in obratne ambulate ter potrebni laboratoriji, je skupščina občine Idrija z odlokom na predlog delovnih organizacij ustanovila poseben sklad za financiranje izgradnje zdravstvenega doma. Sredstva v ta sklad bodo prispevale zainteresirane delovne organizacije in občinska skupščina v Idriji. Skupščina komunalne skupnosti socialnega zavarovanja Nova Gorica pa je

prav tako že tudi sklenila prispevati 12 milijonov Sdin za izdelavo projekta novega zdravstvenega doma.

5. Odlok o komunalni ureditvi in zunanji podobi naselij v občini Idrija.

Odlok je občinska skupščina sprejela zaradi nujnosti, da se zagotovi razvoj naselij v občini v skladu z obstoječimi zazidalnimi načrti ter njihov urejen in estetski videz. Po vsebini se določbe odloka delijo na več skupin. Prva skupina obsega splošne določbe, ki veljajo za vsa naselja v občini, druga skupina obsega določila, ki se nanašajo na največja naselja v občini, kot so Idrija, Sp. Idrija, Cerkno in Črni vrh in končno je še skupina določb, ki veljajo za mesto Idrija. Razumljivo je, da so določila, ki se nanašajo na Idrijo, najbolj stroga, ker se želi z njimi zagotoviti mestu urejen zunanji videz, da bi bil v skladu z urbanističnim ter zazidalnim načrtom. V sami Idriji so še posebej obravnavani mestno središče ter na novo zazidane površine mesta.

6. Odlok o javnem redu in miru v občini Idrija.

Odlok je občinska skupščina sprejela z namenom, da se zavaruje red in mir ter varstvo ljudi in premoženja v tistih primerih, ko drugi predpisi tega ne urejajo ali pa prepuščajo urejanje takih zadev občinskim skupščinam zaradi specifičnosti posameznih problemov. Odlok ureja posebej varstvo reda in miru, varnost prometa, varnost ljudi in premoženja ter varstvo vzgoje mladoletnikov. Z odlokom so predpisane ustrezne kazni za kršilce določb.

7. Odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o pokopališčnem redu.

S spremembo odloka o pokopališčnem redu je občinska skupščina spremenila dosedanja načina pokopavanja umrlih. Z zgraditvijo mrliške veže poleg pokopališča v Idriji je nastala možnost, da se umrli pokopavajo v skladu s sanitarnimi načeli. Zato je bilo odločeno, da se smejo v bodoče umrli polagati na mrtvaški oder samo v mrliški veži tako, kot je to uveljavljeno tudi v drugih bolj razvitih krajih. Zaradi tega so svojci umrlega dolžni takoj po opravljenem mrliškem pregledu obvestiti organizacijo, ki upravlja s pokopališčem, o nastali smrti, le-ta pa mora oskrbeti prevoz in pokop umrlega.

8. Odlok o oddaji gozdov in gozdnih zemljišč v gospodarjenje SGG Tolmin.

Z zakonom o gozdovih je bilo določeno, da se gozdovi in gozdna zemljišča v družbeni lastnini v okviru enega gozdno gospodarskega območja ter gozdovi, na katerih je lastninska pravica, dajejo v gospodarjenje eni gospodarski organizaciji, katere poslovni predmet je gospodarjenje z gozdovi. Ker po odloku izvršnega sveta Slovenije o določitvi gozdno gospodarskih območij v SR Sloveniji spadajo gozdovi, ki ležijo na področju občine Idrija, v gozdno gospodarsko območje Tolmin, je občinska skupščina s tem odlokom oddala gozdove in gozdna zemljišča na območju idrijske občine v gospodarjenje tej delovni organizaciji.

9. Odlok o rednem zaščitnem cepljenju živali proti vraničnemu prisadu, kokošji kugi, rdečici in steklini.

Odlok je bil sprejet zaradi zatiranja vraničnega prisada, rdečice in stekline ter zaradi občasnih pojavov kokošje kuge. Vsa zaščitna cepljenja vrši Veterinarska ambulanta v Idriji.

10. Odlok o soglasju k slepu zbora volilcev o ustanovitvi KS Podlanišče.

S tem odlokom je bilo dano soglasje k slepu zbora volilcev v Podlanišču o ustanovitvi krajevne skupnosti Podlanišče ter potrjen njen statut.

11. Odredba o obvezni tuberkulinizaciji govedi na območju občine Idrija.

Odredba določa, da mora veterinarska služba na območju občine pregledati vso govejo živino staro nad 1 mesec zaradi izkoreninjanja goveje tuberkuloze in zaradi varstva ljudskega zdravja. Vse živali, za katere se ugotovi, da so okužene s tuberkulozo, morajo lastniki oddati v zakol najkasneje v 30 dneh po ugotovitvi okužbe.

Seja občinske skupščine dne 10. junija 1966:

Na svoji 12. seji je skupščina občine Idrija obravnavala:

1. Letno poročilo občinskega organa za notranje zadeve.

2. Odlok o ustanovitvi sklada za financiranje gradnje gasilskega doma v Idriji. Zaradi potrebe, da se v Idriji zgradi nov gasilski dom, je občinska skupščina z odlokom ustanovila poseben sklad, v katerem se bodo zbirala sredstva, katere bodo za izgradnjo gasilskega doma prispevale delovne organizacije in goriška zavarovalnica.

3. Letno poročilo službe družbenega knjigovodstva.

4. Odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o ukinitvi nekaterih skladov. Pred časom je občinska skupščina ukinila nekatere sklade, sredstva teh skladov pa so se stekala v proračun. Ker pa po veljavnih predpisih ni možno v proračunu zbirati sredstev, ki so namensko določena za financiranje posameznih dejavnosti, je občinska skupščina prvotni odlok spremenila tako, da še naprej obstajata cestni sklad in sklad za društvene dejavnosti.

5. Odlok o dopolnitvi odloka o ustanovitvi sklada za financiranje izgradnje zdravstvenega doma in obratnih ambulant. Odlok, ki ga je občinska skupščina sprejela na predhodni seji, je bil dopolnjen s tem, da se je razširil upravni odbor sklada. V upravni odbor po spremembi odloka delirata svojega predstavnika tudi obratna ambulanta RZS Idrija in Gradbeno podjetje Zidgrad, ki sta bila med prvimi pobudniki za zgraditev novega zdravstvenega doma.

6. Občinska skupščina je na tej seji tudi potrdila statut sklada za gradnjo zdravstvenega doma in obratnih ambulant v Idriji.

7. Odlok o upravljanju s stanovanjskimi hišami v družbeni lastnini, v katerih gospodarji s posameznimi stanovanji več organizacij za gospodarjenje s stanovanjskimi hišami v družbeni lastnini. Odlok določa, da dvoje ali več organizacij za gospodarjenje s stanovanjskimi hišami v družbeni lastnini s posameznimi stanovanji v eni stanovanjski hiši v družbeni lastnini, določijo sporazumno, katere organizacija za gospodarjenje s stanovanjskimi hišami bo upravljal tako stanovanjsko hišo v celoti. Če ne pride do sporazuma med temi organizacijami, preide gospodarjenje s tako hišo na tisto stanovanjsko podjetje, ki ga določi občinska skupščina.

8. Odlok o vodstvu splošnega volilnega imenika v občini Idrija. Odlok poenostavlja administrativno delo pri vodenju volilnega imenika s tem, da vpeljuje eno samo kartoteko.

9. Odločbo o podaljšanju roka za konstituiranje stanovanjskega podjetja Idrija. Stanovanjskemu podjetju je bil za mesec dni podaljšan rok za konstituiranje, ker do prvotno določenega roka, in sicer 28. maja 1966, niso bili izpolnjeni vsi pogoji, da bi se podjetje lahko konstituiralo.

10. Potrditev zaključne likvidacijske bilance zavoda za prosvetno pedagoško službo Idrija.

11. Pogodbo s kreditno banko in hranilnico v Novi Gorici zaradi dajanja investicijskih posojil iz sredstev bivšega družbeno investicijskega sklada. Skupščina občine Idrija ter Kreditna banka ter banka in hranilnica Nova Gorica sta sklenili kreditno pogodbo, s katero daje skupščina občine Idrija banki sredstva izločenega družbeno investicijskega sklada kot kredit za dobo 5 let s tem, da bo banka za ta kredit plačevala ustrezne obresti. Pri tem si je skupščina občine Idrija pridržala pravico, da razpoložljiva sredstva iz tega naslova uporablja za kreditiranje in finansiranje gospodarskih investicij po svojem programu.

12. Uvedba izrednega prispevka kmečkega zavarovanja za pokritje primanjkljaja v letu 1965. Skupščina komunalne skupnosti soc. zavarovanja kmetov je sprejela sklep o uvedbi izrednega prispevka za kritje primanjkljaja sklada za zdravstveno zavarovanje kmetov iz leta 1965 v višini 80.073,05 Ndin za našo občino. Občinska skupščina je sklenila, da takšnega soglasja k temu sklepu skupščine komunalne skupnosti ne bo izdala, temveč je tej skupnosti priporočila, naj se izredni prispevek uvede na katastrski dohodek in ne na gospodarstvo ter na ta način bolj pravično razdeli to dodatno obveznost med kmetijskimi proizvajalci.

13. Poročilo o stroških za odpravo posledic škode zaradi poplav v letih 1964—1965.

Občinska skupščina je dodelila 55.000 Ndin iz rezervnega sklada občine Cestnemu podjetju Gorica za odpravo posledic poplav na cestah III. reda.

14. Predlog za najetje posojila za gradnjo dela šolskega rekreacijskega centra v Idriji. Zaradi nujnosti, da se v Idriji čimprej zgradi ustrezeni šolski rekreacijski center, je občinska skupščina sklenila, da za krajevno skupnost najame pri KBH v Novi Gorici posojilo v višini 378.900.000 Sdin za izgradnjo javne kopalnice in telovadnega doma.

15. Izdana je bila poroštvena izjava za najetje kredita, ki naj krije tekoči primanjkljaj sklada zdravstvenega zavarovanja kmetov in za dodelitev investicijskega posojila »Obrtniku« Cerkno.

16. Ustanovila je skupni organ za kaznovanje prekrškov v občinah Idrija, Logatec in Vrhnika s sedežem na Vrhniki.

Seja občinske skupščine dne 8. julija 1966:

Na svoji 13. seji je skupščina občine Idrija obravnavala:

1. Poročilo sodnika za prekrške. Medobčinski sodnik za prekrške je dal občinski skupščini poročilo o svojem delu, ki zajema obdobje

enega leta, odkar je prevzel to dolžnost. Njegova dejavnost je obsegala predvsem pregon prekrškov s področja javnega reda in mira ter prometne prekrške. Izrečene kazni so bile v mejah zakonitih predpisov. Najvišje izrečene kazni so znašale do 20.000 Sdin in do dveh mesecev zapor. Pretežno so se izrekale le denarne kazni. Samo v enem primeru je bila izrečena zaporna kazen. Kaznovalna politika občinskega sodnika za prekrške se je ravnala po navodilih pristojnih organov in smernicah občinske skupščine.

2. Pripadnost izobraževalni skupnosti, v katero bodo vključene šole z območja občine Idrija. Predlog bodočega zakona o financiranju izobraževanja predvideva, da bo financiranje šolstva urejeno v okviru izobraževalnih skupnosti. Le-te bodo predvidoma obsegale področje, za katero je organizirana prosvetno-pedagoška služba. V naši občini deluje prosvetno-pedagoška služba v okviru zavoda za prosvetno-pedagoško službo Ljubljana-Vič. Zato je razumljivo, da teži občina Idrija tudi k tej izobraževalni skupnosti. Nasprotno temu pa predvideva predlog novega zakona vključitev naše občine po eni varianti v izobraževalno skupnost Koper, po drugi pa k izobraževalni skupnosti Nova Gorica. Zaradi tega je občinska skupščina sklenila opozoriti pristojne republiške organe, da želi biti občina Idrija vključena v izobraževalno skupnost Ljubljana.

3. Odlok o premijah za kravje mleko v letu 1966. Odlok določa, da se iz občinskega proračuna izplačuje premija v višini 0.10 Ndin delovnim organizacijam, ki prodajajo sveže mleko naravnost potrošnikom za vsak prodan liter svežega mleka.

4. Odlok o obveznem zatiranju rastlinskih bolezni in škodljivcev na območju občine Idrija. Z odlokom je predpisano obvezno zatiranje rastlinskih bolezni in škodljivcev na območju občine Idrija zaradi preprečevanja večje gospodarske škode.

5. Odlok o pooblastitvi sveta za urbanizem, komunalne, gradbene in stanovanjske zadeve, da dovoli manjša odstopanja od sprejetih ureditvenih in zazidalnih načrtov. Odlok v skladu z zakonom o urbanističnih projektih pooblašča svet za urbanizem, komunalne, gradbene in stanovanjske zadeve, da lahko po zaslišanju odgovornega projektanta dovoli manjše odstopa od sprejetega načrta (ureditveni oz. zazidalni načrt) glede posameznih objektov in komunalnih naprav znotraj določenih coningov.

6. Predlog cen za pogrebne — grobarske storitve. Občinska skupščina je sprejela cenik pogrebno-grobarskih storitev v Idriji, ki znaša za odrasle 353,59 Ndin, za otroke 290,50 Ndin.

7. Predlog za spremembo cene pšenične moke. Na predlog TP »Univerzal« Idrija je občinska skupščina odobrila naslednje cene pakirani moki:

kategorije B tip 1000	143 Sdin za kg
tip 600	193 Sdin za kg
tip 400	243 Sdin za kg

Cena nepakirani moki ostane neizpremenjena.

8. Problematika socialnih podpirancev. Občinska skupščina je bila seznanjena s poročilom sveta za soc. varstvo o pereči problematiki

socialnih podpirancev. Socialne podpore so glede na povečane življenjske stroške nezadostne in zelo nizke. V vseh drugih občinah se dajejo socialne podpore v višjih mesečnih zneskih. Na pristojni upravni organ prihajajo vedno nove zahteve za dodelitev soc. podpor, katerim pa ni mogoče ugoditi, ker občinski proračun nima v ta namen zagotovljenih sredstev. Zato je občinska skupščina sklenila, da se ob rebalansu občinskega proračuna dodeli za socialne podpore del sredstev, ki so bila prvotno namenjena za financiranje medobčinskega zdravstvenega centra v Novi Gorici, ker je pogodbeni znesek nižji od predvidenega. Prav tako je sklenila, da se v ta namen porabijo tudi sredstva občinskega

proračuna, ki so bila namenjena za kritje nadomestila osebnega dohodka oseb, ki so na vojaških vajah, v kolikor bodo delovne organizacije same krile nadomestilo.

9. Skupščina občine Idrija je razrešila dosedanega medobčinskega javnega tožilca Rada Turka, ker odhaja na novo delovno mesto in namesto njega imenovala dr. Marka Lenarčiča, dosedanega namestnika okrožnega javnega tožilca v Novi Gorici. Razrešen je bil tudi dosednji predsednik občinskega sodišča v Idriji Borut Potrata, ki prav tako odhaja na drugo delovno mesto. Istočasno je sklenila razpisati prosto delovno mesto predsednika občinskega sodišča v Idriji.

Ohranili jih bomo v lepem spominu

Podobnik Ivan, upokojeni rudar iz Spodnje Kanomlje št. 18, rojen 25. avgusta 1903 v Srednji Kanomlji, je umrl 30. aprila 1966 v Spodnji Kanomlji.

Bizjak Mihael, upokojeni kovač iz Lazca št. 11, rojen 29. septembra 1902 v Otaležu, je umrl 3. maja 1966 v Lazcu.

Val Marijan, trgovski pomočnik iz Spodnje Idrije št. 1, rojen 11. septembra 1927 v Idriji, je umrl 24. marca 1966 v bolnici v Sempetru pri Novi Gorici.

Jamšek Albina roj. Koler, gospodinja iz Ljubljane, Vrtača št. 9, rojena 24. februarja 1902 v Idriji, je umrla 26. januarja 1966 v Ljubljani.

Govekar Alojz iz Šmartnega pri Litiji št. 81, rojen 31. maja 1903 v Godoviču, je umrl 8. marca 1966 v Šmartnem pri Litiji.

Amon Marija roj. Krebelj, gospodinja iz Maribora, Glavni trg št. 23, rojena 15. avgusta 1893 v Godoviču, je umrla 28. februarja 1966 v Mariboru.

Trobec Anton iz Stare gore št. 12, rojen 30. septembra 1894 v Godoviču, je umrl 4. marca 1966 v Stari gori pri Litiji.

Mačkovšek Franc iz Kamnika, Majstrova št. 11, rojen 27. januarja 1894 v Idriji, je umrl 28. februarja 1966 na Golniku.

Zupančič Pavel, upokojeni rudar iz Idrije, Zmage št. 12, rojen 27. junija 1890 v Idriji, je umrl 26. februarja 1966 na Golniku.

Zakelj Franc, šofer iz Godoviča št. 42, rojen 1. januarja 1939 v Godoviču, se je smrtno ponesrečil 25. marca 1966 v Podgračenu pri Brezicah.

Toni Marija roj. Krašna, gospodinja iz Kranja, Krašnova št. 5, rojena 8. decembra 1890 v Idriji, je umrla 30. aprila 1966 v Kranju.

Božič Peter iz Zbilj št. 17 pri Medvodah, rojen 19. januarja 1906 v Otaležu, je umrl 23. aprila 1966 v Zbiljah.

Rovtar Anton iz Motnika št. 26, rojen 12. januarja 1885 v Spodnji Idriji, je umrl 16. aprila 1966 v Motniku.

Lampe Frančiška, roj. Rudolf, gospodinja iz Ajdovščine, Strancarjeva št. 4, rojena 10. marca

1877 v Črnem vrhu, je umrla 26. aprila 1966 v Idriji.

Martini Frančiška, roj. Tratnik, gospodinja iz Idrije, Bazoviška št. 1, rojena 5. marca 1900 v Idriji, je umrla 9. maja 1966 v Idriji.

Albreht Marija, roj. Miklavčič, gospodinja iz Idrije, Tomšičeva št. 16, rojena 11. marca 1912 v Jeličnem vrhu, je umrla 9. maja 1966 na Vojskem.

Gnezda Marija, roj. Lapajne, upokojenka iz Idrije, IX. korpusa št. 3, rojena 4. decembra 1898 na Vojskem, je umrla 10. maja 1966 v Idriji.

Bizjak Ivan, upokojeni rudar iz Idrije, Rožna št. 1, rojen 12. maja 1888 v Idriji, je umrl 11. maja 1966 v Idriji.

Bil je eden redkih, ki je stopil v partizanske vrste kot upokojenec. Ker mu leta in zdravje niso dopuščala takih pohodov in borbe, je na predlog drugih borcev prevzel dolžnost terenca — aktivista.

Bil je značajan in vztrajen, saj se je kalil v boju za pravico vse od svoje mladosti v času avstrijske cesarske vladavine, italijanskega fašizma in nemškega nacizma.

Bil je prvi komandir narodne zaščite okraja Idrija.

Kobal Matevž, upokojeni rudar iz Idrije, O. Zupančiča št. 1, rojen 20. septembra 1901 v Spodnji Kanomlji, je umrl 12. maja 1966 v Idriji.

Poljanec Marjana roj. Svetličič, kmetovalka iz Idrije, Prešernova šte. 18, rojena 22. junija 1905 v Spodnji Kanomlji, je umrla 18. maja 1966 v Idriji.

Rupnik Frančiška roj. Troha, upokojenka iz Idrije, Vojskarska št. 25, rojena 9. septembra 1880 v Idriji, je umrla 19. maja 1966 v Idriji.

Vidmar Janez, upokojenec iz Idrije, Rudarska št. 14, rojen 26. novembra 1903 v Idriji, je umrl 19. maja 1966 v Idriji.

Seljak Stefan, rudar iz Jagršč št. 4, rojen 15. decembra 1918 v Jagrščak, se je smrtno ponesrečil 7. maja 1966 na cesti v Sp. Kanomlji.

Skok Jožef, osebni upokojenec iz Idrije, N. Pirnata št. 18, rojen 13. marca 1899 v Idriji, je umrl 8. maja 1966 v Idriji. Bil je znan gostinski

delavec, pravi poliglota, ker ga je burna življenjska pot vodila po vseh evropskih državah. Težko obolel se je po zadnji vojni vrnil v svoje rojstno mesto.

Repar Alojzij, osebni upokojenec iz Idrije, Srebrničeva št. 78, rojen 5. junija 1888 v Idriji, je umrl 20. maja 1966 v Idriji. Kot rezervist je bil vpoklican leta 1914 v vojsko in poslan na rusko fronto, kjer je bil ujet ter se je leta 1918 vrnil v domovino. Iz ujetništva je prinesel duha oktobrske revolucije, zato se je doma uvrstil v napredne vrste. Med prvimi se je vključil tudi v rajonski odbor OF v Grapi in je podpiral osvobodilno gibanje do osvoboditve.

Semerl Marija, roj. Klavžar, gospodinja iz Predgriz št. 5, rojena 8. decembra 1877 v Predgrizah, je umrla 29. maja 1966 v Predgrizah.

Tomič Edvard, uslužbenec iz Črnega vrha št. 47, rojen 18. februarja 1935 v Titelju pri Novem Sadu, je umrl 3. junija 1966 v Črnem vrhu.

Stucin Janez, upokojeni zidar iz Idrijskih Krnic št. 18, rojen 19. oktobra 1891 v Jagrščah, je umrl 3. junija 1966 v Idrijskih Krnicah.

Jurjavčič Leopolda roj. Moser, družinska upokojenka iz Idrije, Rudarska št. 16, rojena 5. novembra 1887 v Idriji, je umrla 8. junija 1966 v Idriji.

Lapanje Marija roj. Tušar, gospodinja iz Idrijskih Krnic št. 4, rojena 18. septembra 1886 v Jagrščah, je umrla 12. junija 1966 v Idrijskih Krnicah.

Bončina Franc, kmet iz Gor. Kanomlje št. 28, rojen 1. aprila 1874 v Gor. Kanomlji, je umrl 14. junija 1966 v Gor. Kanomlji. Kot napreden kmet z Oblakovega vrha je dal partizanom na razpolago vse, kar je mogel. Borci so imeli pri njem prijetno zatočišče. V partizanskih vrstah je imel tudi dva sinova.

Kopač Feliks, upokojeni rudarski nadzornik iz Idrije, Vojkova št. 12, rojen 13. januarja 1893 v Sp. Kanomlji, je umrl 22. junija 1966 v Idriji.

Troha Anton, upokojeni rudar iz Idrije, St. Rozmana št. 19, rojen 8. junija 1900 v Idriji, je umrl 29. junija 1966 v Idriji. Že zgodaj je stopil v vrste naprednih organizacij, v katerih je deloval, dokler jih ni razpustil fašizem. Ko se je začelo osvobodilno gibanje, je bil takoj pripravljen pomagati kot ilegalec. Bil je odličen propagandist med mladino, z vsemi sredstvi je podpiral našo borbo.

Rupnik Ivan, delavec iz Jeličnega vrha št. 8, rojen 10. maja 1885 v Jeličnem vrhu, je umrl 1. julija 1966 v Jeličnem vrhu.

Bizjak Marija roj. Žgavec, gospodinja iz Mrzlega Loga št. 10, rojena 28. junija 1878 v Mrzlem Logu, je umrla 1. julija 1966 v Mrzlem Logu.

Tratnik Ivana roj. Terpin, družinska upokojenka iz Idrije, Trg maršala Tita št. 12, rojena 24. decembra 1896 v Idriji, je umrla 2. julija 1966 v S. Vito al Tagliamento v Italiji.

Gašparut Marija roj. Gnezda, družinska upokojenka iz Sp. Idrije št. 14, rojena 8. avgusta 1902 v Idriji, je umrla 8. julija 1966 v Sp. Idriji.

Božič Pavel, upokojeni rudarski nadzornik iz Idrije, V. Mohoriča št. 10, rojen 24. junija 1890 v Idriji, je umrl 10. julija 1966 v Idriji.

Kržišnik Terezija iz Sp. Idrije št. 1, rojena 15. oktobra 1903 v Idriji, je umrla 12. julija 1966 v Sp. Idriji.

Podobnik Neža roj. Kavčič, kmetovalka iz Gor št. 18, rojena 8. januarja 1889 na Gor. Vrsniku, je umrla 12. julija 1966 v Doleh.

Vončina Ignacij, upokojeni strojnik iz Idrije, Rožna št. 14, rojen 12. julija 1898 v Idriji, je umrl 13. julija 1966 v Idriji. V osvobodilno borbo se je vključil že leta 1942. Njegova glavna naloga je bila, da je poročal komandi IX. korpusa o moči in gibanju nemške in domobranske vojske. Nalogo je izvajal zelo spretno in dosledno.

Cernilogar Marija, invalidska upokojenka iz Idrijskih Krnic, rojena 15. avgusta 1882 v Jagrščah, je umrla 16. julija 1966 na poti iz Idrijskih Krnic v Jagršče.

Moravec Feliks, upokojeni rudar iz Idrije, Cankarjeva št. 4, rojen 29. maja 1893 v Idriji, je umrl 19. julija 1966 v Idriji. Ker ni klonil pred fašizmom, je moral že leta 1931 zbežati v Jugoslavijo. Pravi stik z osvobodilno borbo je dobil šele v Srbiji ob prihodu Rdeče armade. Pomagal je partizanom, leta 1945 pa se je vrnil v rojstno mesto in pridno pomagal pri obnovi do leta 1949, ko se je upokojil.

Rejc Janez, rudar iz Pluženj št. 8, rojen 15. oktobra 1930 v Jaznah, je umrl v noči med 24. in 25. julijem 1966 v Plužnjah.

Treven Jožefa roj. Zelenc, družinska upokojenka iz Idrije, Rožna št. 5, rojena 21. februarja 1903 v Idriji, je umrla 29. julija 1966 v Idriji.

Semerl Danijel, učenec osn. šole iz Lomov št. 29, rojen 2. decembra 1952 v Lomeh, je umrl 30. julija 1966 na poti iz Lomov v Idrijo.

Benčina Marija roj. Ferjančič, družinska upokojenka iz Idrijske Bele št. 8, rojena 6. decembra 1882 v Čekovniku, je umrla 6. avgusta 1966 v Idrijski Beli.

Koler Angela roj. Brus, osebna upokojenka iz Idrije, St. Rozmana št. 21, rojena 11. avgusta 1906 v Beli, je umrla 9. avgusta 1966 v Idriji.

Kos Anton, upokojenec iz Idrije, Cankarjeva št. 2, rojen 23. aprila 1899 v Idriji, je umrl 14. avgusta 1966 v Idriji.

Bončina Anton, upokojenec iz Idrije, Za gradom št. 11, rojen 29. maja 1880 v Sr. Kanomlji, je umrl 16. avgusta 1966 v Idriji.

Bizjak Jožef, upokojenec iz Otaleža št. 25, rojen 15. marca 1894 v Otaležu, je umrl 17. avgusta 1966 v Otaležu.

Peternel Karel, kovač v pokoju iz Otaleža št. 22, rojen 2. novembra 1893 v Otaležu, je umrl 22. avgusta 1966 v Otaležu.

Sinkovec Anton, upokojenec iz Idrijske Bele št. 17, rojen 20. decembra 1891 v Idrijski Beli, je umrl 29. junija 1966 v Sempetru pri Gorici.

Lipušček Ivana roj. Bačnar, gospodinja iz Gor št. 3, rojena 1. novembra 1924 na Gorah, je umrla 17. junija 1966 v Sempetru pri Novi Gorici.

Gantar Anton, kmetovalec iz Gor št. 10, rojen 2. julija 1907 v Jeličnem vrhu, je umrl 20. aprila 1966 v Ljubljani.

Klavžar Ivan, kmetovalec iz Godoviča št. 44, rojen 25. februarja 1908 v Godoviču, je umrl 5. marca 1966 v Ljubljani.

Vajšel Antonija roj. Seljak iz Ljubljane, Samova št. 15, rojena 21. decembra 1882 v Idriji, je umrla 1. junija 1966 v Ljubljani.

Černalogar Vincenc, gozdni delavec v pokoju iz Čekovnika št. 19, rojen 17. julija 1903 v

Čekovniku, je umrl 28. julija 1966 v Sempetru pri Gorici. V januarju 1943 se je pridružil borcev v Slovenkovi četi, nato je bil v Gregorčičevi brigadi, pozneje v Dolomitskem odredu in končno v IX. korpusu. Bil je borec, kurir in orožar. Težka borba mu je nakopala bolezen, zaradi katere je moral umreti.

Seljak Filip iz Idrške št. 14, rojen 26. aprila 1929 v Idršku, je umrl 9. avgusta 1966 v Sempetru pri Gorici.

Zakelj Franc, šofer iz Godoviča št. 42, rojen 1. januarja 1939 v Godoviču, se je smrtno ponesrečil 25. marca 1966 v Podgračenu pri Brežicah.

Jazbar Davorina roj. Tušar, gospodinja iz Idrije, O. Zupančiča št. 34, rojena 24. januarja 1911 v Idriji, je umrla 22. marca 1966 v Ljubljani.

Likar Viktor, upokojeni rudar iz Idrije, Kosovelova št. 8, rojen 21. decembra 1909 v Dol-Otlici, je umrl 7. februarja 1966 v Ljubljani. V daljnem Tarantu v Italiji se je pridružil I. Prekmorski brigadi in z njo prepešal do Trsta. Bil je dober borec in večkrat odlikovan. Kot revolucionar je deloval tudi po končani borbi in opravljal razne družbene funkcije. Bil je zastopnik Zavoda za soc. zavarovanje, tajnik Obč. sindikalnega sveta, član Obč. odbora Zveze borcev, član ŽK, sodnik porotnik itd.

Lampe Ivan, kmetovalec iz Črnega vrha št. 73, rojen 3. decembra 1886 v Zadlogu, je umrl 25. avgusta 1966 v Črnem vrhu.

Kumer Marjeta roj. Čuk, družinska upokojenka iz Idrije, N. Pirnata št. 14, rojena 24. februarja 1881 v Črnemu vrhu, je umrla 25. avgusta 1966 v Idriji.

Lapajne Pavel, rudar v pokoju iz Idrije, N. Pirnata 17, rojen 22. junija 1895 v Idriji, je umrl 26. avgusta 1966 v Idriji.

Peternel Ivana roj. Filipič, družinska upokojenka iz Spodnje Idrije št. 85, rojena 26. aprila 1880 v Mrzlem vrhu, je umrla 27. avgusta 1966 v Spodnji Idriji.

Cadež Franc, vojaški vojni invalid iz Ledin št. 25, rojen 5. avgusta 1879 v Spodnji Kanomlji, je umrl 29. avgusta 1966 v Ledinah.

Obid Marija roj. Primožič, družinska upokojenka iz Idrije, rojena 10. novembra 1893 v Žirih, je umrla 31. avgusta 1966 v Idriji (za posledicami poškodb v prometni nesreči).

Kržišnik Janez, kmet iz Idrške št. 4, rojen 11. avgusta 1911 v Jeličnem vrhu, je umrl 10. septembra 1966 v Idriji (prometna nesreča).

Vehar Frančiška roj. Eržen, gospodinja iz Ledin št. 18, rojena 2. oktobra 1882 v Idriji, je umrla 15. septembra 1966 v Ledinah.

Čuk Marija roj. Istenič, kmetovalka iz Predgriž št. 11, rojena 2. februarja 1896 v Predgrižah, je umrla 23. septembra 1966 v Predgrižah.